

**ACTE OFICIALE ATINGĂTOARE DE STAREA DE ACUM A
MĂNĂSTIRILOR NEAMȚUL ȘI SECUL. PUBLICATE DIN
ÎNALTU ORDINU, [IAȘI, 1858], 64 p.***

I

Adresa Ministerului Cultului și al învățaturii publice trimisă Cuviosului Stareț și Soborului Neamțului și Secului

Prea cuvioșiei sale arhimandritului Gherasim, starețul sf(înteii) Monastiri Neamțul și Secu și Soborului acelor monastiri

Scopul mântuitor al așezămintelor religioase, la toate națiile creștine, au fost și este întinderea moralei evanghelice, învățătura și luminarea omenirii, desvoltarea științelor și sprijinul orfanilor și a acelor neputincioși.

În monastiri s-au păstrat științele și barbații învățați în timpul chiar a invaziei barbarilor și din ele pe urmă s-au răspândit la credincioși.

Moldova n-au rămas întru nimic mai gios, în privirea așezămintelor de bine facere, de cât alte nații creștine, căci ce sunt monastirile de carile este plină, dacă nu atâtea așezăminte de faceri de bine?

* Broșura a fost publicată după 28 septembrie 1858, când caimacamul Nicolae Conache Vovoridi a autorizat Departamentul Bisericesc „să publice în broșură toate lucrările urmate în privirea acestor monastiri, spre a fi obștește cunoscut că guvernul n-au lipsit a lua măsuri pentru îmbunătățirea acestui chinoviu, a căruie stare de completă disorganizare se constată și prin nepilduita până acum purtare a starețului său” (doc. VII). Aceste documente reflectă modul în care mănăstirile Neamț și Secu s-au administrat, conform *Așezământului* întărit de domnia Mihail Sturza (4 mai 1843) și Grigorie Alexandru Ghica (27 mai 1850) și au îndeplinit, mai mult sau mai puțin, legile date de guvern, în perioada 1833-1858. Aceste aspecte din evoluția mănăstirilor Neamț și Secu au fost tratate mai pe larg de Radu Rosetti, *Conflictul dintre guvernul Moldovei și Mănăstirea Neamțului. I. Înainte de 1 iunie 1859*, în *AARMSI*, seria II, tom XXXII, 1909-1910, p. 641-805. Documentele prezentate în broșură au fost publicate și în studiul lui Radu Rosetti, după cum urmează: **I** – 10 aprilie 1858, p. 747-749; **II** – ante 7 iunie 1858, p. 751-754; **III** – după 20 iulie 1858, p. 765-775; **IV** – 20 iulie 1858, p. 754-763; **V** – 9 august 1858, p. 775; **VI** – 24 septembrie 1858, p. 776-781; **VII** – 28 septembrie 1858, p. 784-786; **IX** – 31 ianuarie 1855, p. 721-724. Republicarea acestor documente este utilă și pentru readucerea în actualitate a unor aspecte din evoluția mănăstirilor Neamț și Secu care nu au mai fost abordate de peste un secol. În monografia Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț, Iași*, 1981, aceste aspecte sunt omise, fiind prezentate doar aspectele pozitive (a se vedea la pag. 132-144).

Drepturile angajază la datorii, potrivite cu bine facerile de care se bucură cineva.

Cu toate acestea, cu măhnire se privește, că acele monastiri în contra acestui princip(iu), căruie trebuie a se supune, consfințit fiind de chiar așezământul de care se cămuescu, ba cei mai mult, în contra chiar a datoriei ce-i dictează trebuințele țerei, ce le-au înzăstrat cu averi colosale și chiar tocmai pentru aceasta, are tot dreptul se le pretindă, ca să o agiute în înaintirea sa pe calea progresului, soborul acelor monastiri, ne (î)ntelegând ori ne voind să înțeleagă această mare trebuință de la care atărnă chiar ființa lui, rămâne și stă pe loc de ani îndelungi, în apatia cea mai adâncă, fără să deie nici un sămn de vieață, în vreme când ar trebui se fie lumina țerei și paladiul învățăturilor.

E trist să se vadă în veacul al 19-le, ve(a)cul luminilor, un chinoviu ca acela, care să bucură de un venit anual dintre cele mai însămnaate, că nu-și înțalege misiea sa. Țara a căreia sănt averile este în dreptu să-i ceară a se trezi din somnul în care zace și Departamentul de Cult și al Învățăturei, ce este organul dorințelor locuitorilor, pentru luminarea și propășirea pe calea civilizației, își îndeplinește una din cele mai sfinte datorii, a pune înaintea soborului că drumul în care merge nu este nici cum acela ce-i s-au prescris de fericitul Paisie; nu este de feliu în spiritul așezământului, nici în spiritul ve(a)cului, din contra, este în paguba bisericeii, în paguba învățăturei publice și spre desăvârșita decadență a acelor monastiri.

Soborul trebuie adânc să se pătrundă de aceste adevăruri și cugetând la dare de samă, la care va fi odată chemat să se puie pe lucru ca nu „venind mirele în miez de noapte să-l găsească dormind și fără haină de nuntă”.

Prin urmare, dacă din trecut se știe că au pus atâtă îngreure la înființarea de școale, înăuntrul monastirilor și în Târgul Neamțului precum întâi se proiectasă prin hrisoavele domnului Ghica, întemeete pe însuși cerirea soborului, dacă se știe că desființând internatul din Neamțu, în timp de iarnă, au lăsat copiii rătăcind până ce i-au adunat părinții lor; dacă au insistat a se subtrage de la privigherea Departamentului asupra predării învățăturilor în mica școală ce funcționează acum înăuntrul monastirei, și despre care se știe, că nu propășăște precum se cuvine, soborul, de și târziu, dară tot mai bine fiind decât nici de acum trebuie să aibă în privire, măcar nevoia ce urmează de luminarea populației, până în cele mai depărtate ramuri ale sale.

Departamentul apelează întru acesta în numile țerei și în numele ei pretinde ca soborul, pătrunzându-se de această mare trebuință, să grăbească a înființa măcar școale sătești pe numeroasele și întinsele moșii ce are în dispoziție. Mijloacele întru aceasta îi sănt foarte întinse și costul ținării unor asemenea este foarte neînsămnaător în asemănare cu foloasele ce pot să producă.

Așadar se crede că acele monastiri nu vor întârzie a îndatori pe posesori îndeobște ca să facă pe moșii case de școală după planul trimes de mai nainte, prin organul Preasfințitului Mitropolit, să deie de la deschiderea lor câte un om de slujbă, să le ție cu luminare și încălzire, și se plătească un onorar pe an de două mii patru sute lei profesorului ce s-ar numi, onorar însă de care monastirile s-ar pute scuti,

dacă alegând din părinții cei mai bătrâni, cuvioși și cu știință de carte, i-ar trimite învățători la școalele aceste, ca să deprindă pe fiii sătenilor în cetire, scriere, socotele și în principiile sfintei noastre religii.

Departamentul încă odată mai repetează că împlinește o datorie din cele mai sfinte, propunind soborului trebuința grabnicei înființări a școalelor acestora.

Poporul vine și depune prinoasele sale la picioarele altarului, în acele monastiri și cere spre resplădire luminare și ajutoriu moral. Soborul nu trebuie să uite cuvântul Mântuitorului: „Mergând învățați toate neamurile și voi sânteiți lumina și sarea pământului”.

No. 2382, aprilie în 10, anul 1858

II

După această adresă nevăzându-se din partea stareșului nici o lucrare Departamentul la iunie au supus guvernului raportul sub no. ... publicat și prin Suplimentul Gazetei de Moldova, no. 53 din 7 iulie, cu apostilia următoare:

„Se încuviințază în totul această anafora, care se va publica prin foi spre obșteasca știință, în limba română și franceză, iar Comisia propusă se va compune din d(umnea)lor vornicii Vasile Sturza și Anastasă Panu, și din șeful ștavalui d(umnealui) colonel A. Mavrodi, care comisie mergând de îndată la starea locului va regula eczacta îndeplinire acelor porunce prin raportul de față, și rezultatul să mi să aducă la cunoștință. Totodată prin ofis se va face cunoscut presfințitului Mitropolit despre rânduirea acestei comisii, așteptând de la preasf(inția) sa cu toată încrederea concursul cuvenit, întru grabnica îmbunătățire a stării acestor monastiri, precum de asemenea se va scrie și stareșului, ca să urmeze nesmintit a da comisiei toate lămuririle și înlesnirile de nevoe întru îndeplinirea misiei sale”.

(subscris) N. Conachi Vogorodi

E(c)selență! Prin Așăzământul promulgat în 1843 pentru Monastirile Neamțul și Secul, prin hrisovul fostului domn Mihail Sturza, s-au legiuit ca acea monastire să aibă a înființa o școală bisericească înlăuntru ei, însă chiar de la început zisele monastiri au căutat a se feri de aducerea întru împlinire a acestei dispoziții, încât nici până astăzi înființarea școalei nu este realizată în feliul precum trebuie. Așa mai întâi la anul 1848 au propus că în locu de a înființa legiuitul așezământ de învățătură înlăuntru monastirei să i se îngăduie a contribui cu o sumă bănească pe fiecare an la întreținerea și sporirea Seminarului de la Socola. Această propunere s-au și încuviințat de domnul Sturza, ficsându-se și contribuția de 50.000 lei, însă cu toată asămine îngăduință mai mult decât înlesnitoare, monastirea fără a plăti măcar o dată acea contribuție, s-au mărginit întru a căuta să scape de ea sub cuvânt de neînchipuire până în vara anului 1854, când, la ocazia înposesierei moșiilor monastirești, guvernul putând a se încredința că veniturile ei erau mai mult

decât îndestulătoare, fostul domn Grigorie Ghica, prin Ofisul no. 618 din 29 ianuarie 1855, au pus din nou îndatorire monastirilor a înființa școala prevăzută de citatul aşăzământ, în urma căruia soborul monastirei alcătuind însuși programul unei asemenea în conformitate negreșit cu disvălirea ce trebuie a i se da, după mijloacele de care dispoza monastirea, i-au comunicat preasf(ințitului) Mitropolit care, cercetându-l în unire cu acest Minister, l-au supus domnitoriului. Și de cătră acesta s-au încuviințat și întărit prin hrisovul no. 3016 din 28 mai 1855, îndatorită fiind prin el monastirea să înființeze o școală primară cu patru clase, un gimnasu cu opt clase și o facultate de Teologie cu patru clase, nu mai puțin și o grădină de botanică, și pomologie precum și o fermă model.

Punerea în lucrare a acestui hrisov după osebite împregiurări locale necesitând o explicație mai pe larg a dispozițiilor prin el cuprinse, sfatul monastirei sub prezidența stareșului de atunci, arhimandritul Dionisie, a încheiat un Jurnal în 5 iunie 1858, cu propunere ca clasele primare și gimnaziale, cu un internat de 50 elevi gratuit să fie așezate în Târgul Neamțului, rămâind numai clasele facultative teologice înlăuntrul monastirei, care această dispunere s-au și întărit tot de fostul domn Ghica, prin un nou hrisov sub no. 1274 din anul 1856, în adăogire ca rânduirile profesorilor plătiți de monastire să se facă de cătră acest Minister, sub a căruia priveghere să și steie toate aceste institute de învățatură, conform § 84 din Așăzământul școalelor.

Pe temeiul acestor legiuiri ministerul a stăruit din toate puterile sale pentru deschiderea școalelor, care la care la sfârșitul anului școlariu 1855-6 a înfățoșat un rezultat îndestul de mulțămitor, cu toate greutățile ce adese se iveau în căpătarea lui.

Din nenorocire însă, îndată după ieșirea prințului Ghica, soborul monastirei, acel ce însuși au fost cerut și proiectat înființarea școalelor, s-au tânguit presf(ințitului) Mitropolit și fostului caimacam că monastirea ar fi în neînchipuire bănească ca să ție școalele legiuite prin hrisoavele de mai sus. Care tânguire recomandându-se deliberării Consiliului Administrativ, acesta, fără să eie mai întâi relații ezacte de împregiurări, fără să aibă în considerații că prin raportul adresat fostului domn de stareșul Dionisie și publicat prin foile oficiale veniturile monastirei sporise pentru anul 1856 și numai după șapte luni de la intrarea sa în stareție, la 1.533.324 lei, au hotărât atât desființarea internatului și a claselor gimnaziale din Târgul Neamțului, precum și reducerea programului pentru Seminarie din monastire, întemeindu-să întru aceasta pe arătările monahilor și acele a comisiei rânduită la monastire de fostul caimacam, că adică venitul anual ar fi numai de 985.433 lei, fără însă a se mai lua aminte că în suma aceasta nu intră nici cum venitul a 14 moșii, din cele mai mari care se caută pe socoteala monastirei fără nici o socoteală și că comisia prin budgetul ce au făcut atunce, să înțelege că numai pe suma de 985.433 lei, după acoperirea tuturor cheltueleur au cuprins și școala din Neamț cu internatul, precum fusese și în anul 1855.

Cu toate aceste asemenea hotărâre s-au încuviințat de răposatul caimacam și s-au întărit spre punere în lucrare prin un hrisov din 29 noemvrie 1856, sub no. 40,

prin care, între altele, la art. 1 rădică acestui minister și dreptul de priveghere asupra micilor învățături rămase, atât în privința materială, cât și ace morală, în contra § 84 din legea școlară, încât astăzi numai ființază decât o umbră de Seminar în monastire, a căror stare de progres mic nu poate fi constatată de vreme ce ministerul nu are decât dritul a trimite un delegat la ezaminile publice. Drit ce nici acesta nu-l poate ezersa din cauză că monastirea orânduște de-a dreptul ezamenile, fără măcar să înștiințază pe minister ca să trimată un delegat precum s-au văzut chiar în anul curent. Asemine stare de lucruri și acest stat în stat ce (i)nfătoșază astăzi zisele monastiri în contra legilor fundamentale a Țerei și Așăzământului școlar, în contra ținirilor luminate a guvernului ecs(elenței) voastre și a așteptărilor Țerei întregi, care, în drumul ce au luat cătră progres și luminare, să întreabă la ce alta dacă nu în așăzăminte de învățătură se întrebuințază de o mână de oameni niște venituri atât de colosale? Subscrisul după datorie se grăbește a le supune cunoștinței ecs(elenței) voastre. În adăogire că o asemine stare de lucruri nu mai poate fi îngăduită fără de o simțitoare perdere pentru Țeară, care depuind de veacuri prinoasele sale la zisele monastiri, cere astăzi luminare și ajutoriu în înaintirea sa pe drumul progresului și că este dat spre lauda și renumele guvernului ecs(elenței) voastre, a pune capăt feneantismului și reacției introdusă în zisele monastiri, care duple toate recomandările, deșteptările și apelurile ce li s-au făcut din timp în timp, prin calea oficială și prin publicitate, soborul lor tot stăruie cu o îndărădnicie de necrezut în reacția sa, declarându-se dușmanu progresului și căutând prin feliuri și chipuri a se subtrage de la privegherea guvernului civil, care până astăzi încă tot nu cunoaște adevăratele venituri ale acestor monastiri, nici modul în care se întrebuințază.

Spre acest sfârșit, subscrisul roagă pe ecs(elența) voastră a încuviința rânduirea unei comisii compusă din trei persoane care, mergând la starea locului, să să încredințeze 1-iu despre adevăratele venituri directe și indirecte a ziselor monastiri. Și pe baza acestora să alcătuiască budgetul de cheltuele, în care să se prevadă în chipul cel mai îndestulător întreținerea școalelor precum au fost statornicite întâi după hrisoavele domnului Grigorie Ghica, bine înțelegându-se că și gimnaziul cu internat din politia Neamțul pe care monastirele, abuzând de încrederea guvernului trecut, le-au desființat în timp de iarnă, încât copiii au rămas pe drumuri. 2-le să hotărască una sau mult două moșii mai apropiete de monastire ca să rămâe pe seama casei, urmând ca celelalte să se deie în posesie prin licitație spre a lipsi mijlocul de folosuri în parte, singurul scop pentru care astăzi stau neînposesuite un număr de 14 moșii. 3-le, să se încredințeze dacă înposesuirea celorlalte moșii este săvârșită prin formă de licitație și dacă unele din ele nu sânt date în particular spre paguba monastirilor. 4-le, să se încredințeze despre venitul adevărat al giugăritului de la pădurile monastirei și despre chipul întrebuințării veniturilor de la acele 14 moșii, precum și celui din vite, stupi și altele. 5-le să cerceteze starea bolniței alienaților asigurând prin budget o sumă îndestulătoare pentru clădirea unei zidiri înadins, după planul ce se va da. 6-le să facă un inventar lămurit și ecsact de toată averea monastirilor mișcătoare și nemișcătoare. 7-le un

alt inventar de no. tuturor monahilor petrecători în monastire și la mitocane, precum și de acela a fraților astăzi aflați cu arătarea vrăstei, a naționalității și a ocupației lor.

Întru-un cuvânt, să adune cea mai exactă relație de starea de astăzi a ziselor monastiri, care toate aceste să le supune guvernului până la sfârșitul lunii august, ca, astfel cunoscându-se starea morală și materială a monastirilor, făcându-se și bugetul de cheltuieli pe baza adevăratelor venituri, pe lângă alte măsuri ce se vor hotărâ de guvern, să se reînființeze și școlile nesmintite de la 1 septembrie viitoriu, întocmai după citatele hrisoave a domnului Ghica, sub de aproape priveghere și povățuirea acestui minister. Iar prin aplicarea acestor măsuri a căror încuviințare se așteaptă cu toată încrederea de la bunele cugetări ale ecleziilor voastre, ca unele ce sânt neapărat cerute de starea ziselor monastiri și îngrijirile în care să află țeara, guvernul ecleziilor voastre va dobândi o nouă rază de glorie și strălucire și va face o epocă în istoria și analele învățătorei publice.

(Subscriși)

Prințul Dim. A. Cantacuzino.

D. D. G. Dulcescu.

III

Îndată după publicația acestui raport, stăruitorul Gherasim, văzând furtuna ce se ridică asupra-i, alergă din nou la mijloacele sale. Precăvioșia sa adresează o suplică Părintelui Mitropolit din ...¹ iulie, asupra căreia s-au făcut observațiile următoare:

Pietatea, virtutea caracteristică a poporului român au făcut a se rădăci în Principate și, în special, în Moldova o mulțime de monastiri și așezăminte religioase căror fondatorii lor, în scopuri de filantropie și renaștere morală, li-au dat și mijloace întinse, înzestrându-le cu averi însemnate.

Mai nu este domn al Moldovei, nu este familie din cele avute ale țării care într-un scop ca acesta să nu fi fondat pre una din monastiri sau cel puțin să nu fi dăruit ceva vreuniei din ele.

Dintre toate aceste monastiri, nici una nu s-au bucurat de o dărnicie mai mare de o înzestrare mai bogată ca monastirile Neamțul și Secul, pentru că în adevăr au fost un timp când monastirile aceste ca azil al oamenilor învățați și a servitorilor statului căzuți sub greutatea anilor erau făclia luminilor și podoaba bisăricei Moldovei, iară vieța și faptele petrecătorilor în ele un îndemn de bună orânduială și de propășire.

Urmașii, însă, ai starețului Paisie și a barbaților ce dinpreună cu el au pus bazele reformelor în aceste monastiri, abătându-se de la principiile mântuitoare, statornicite de acei precăvioși monahi, Guvernul și Obșteasca Adunare a țării au

¹ Loc liber în original.

trebuit să intervie și în deosăbite timpuri să le deie instrucții și legiuri de care să se ocărmuiască și să le prescrie îndatoriri proporționate cu mijloacele întinse ce au în dispoziție.

Astfel, la anul 1832, s-au legiut prin Regulamentul Organic ca monastirile aceste să înființază și să ție un ospital în Târgul Neamțului și o școală în monastire.

La anul 1843, domnitorul de atunci, Mihail Sturza, văzând starea de decadență a acestor monastiri, li-au dat și le-au statornicit un Așăzământ pe bazele acelui lăsat de starețul Paisie, care rămăsese acum în părăsire și uitare și li-au îndatorit ca să ție și un seminar.

Chipul cum s-au păzit de monastiri legiuitele aceste și osebite alte dispoziții se cunoaște pe lângă altele și din ofisul domnului Grigorie Ghica, no. 618, dat în anul 1855 starețului de atunci, arhim(andritul) Natanail.

Prin acest ofis, în care anume se arată toate abaterile, răsița de venituri, abuzuri neertate și neîndeplinire a niciunicea din îndatoriri s-au poroncit monastirei, în chipul cel mai energetic, îndepărtarea neorânduelilor și înființarea seminarului potrivit cu trebuințele bisericei, încât numai sub amenințare că la din contra se va aplica și pentru aceste monastiri măsura, anume prevăzută la art. 8 a legii Obșteștii Adunări din anul 1835, pentru regularea averilor monastirilor pământești. Soborul, îngrijit să nu piardă din mâni cărmuirea averilor, au trebuit silit să pășiască cătră facerea programului, pe care, trimițându-l în sfârșit în cercetarea și încuviințarea Departament(ului) Învățăturilor s-au întărit spre punere în aplicație cu hrisovul domnesc, no. 3016 din anul 1855².

Starițul însă de atunci, arhim(andritul) Dionisie, chemat înadins ca să pue în lucrare aceste mântuitoare dispoziții, văzând trebuința de oare care modifiții cerute de împregiurări a închiet jurnalul din 5 iunie anul 1855, în unire cu comunitatea³ prin care arătând prifacerile ce s-au găsit de nevoe, s-au supus apoi aprobației guvernului, care, cu un alt hrisov, din anul 1856, no. 1274, au întărit de asemenea și aceste dispoziții⁴.

Mulțămită energiei guvernului și bunelor plecări a starițului de atunci, școalele, atât acea din monstire, precum și gimnaziul din T(ârgul) Neamțului, pe lângă care era și un internat de 50 elevi, fu de îndată începute și cu toate piedicile indirecte școalele acestea la închierea anului au înfătoșat un succes îndestul de mulțemitoriu⁵.

Retragerea de la cârma țarei a domnului Ghica au adus după sine și ruinarea școalelor acestora, intriga, vițiu adânc înrădăcinat în aceste monastiri, și care pe un timp fusese numai înădușită, rădică iarăși capul. Aceasta dinpreună cu calomniile cele mai urâte, încurajate fățiș de neprietenii luminelor, motivă scoaterea din

² „Vezi broșura tipărită în Eși la anul 1857 sub titlul: Hrisoavele domnului Grigorie Ghica pentru înființarea seminariei din monastire și o gimnazie și un internatu din T. Neamțului, fața 2”.

³ „Vezi aceeași broșură, fața 28”.

⁴ „Aceiași broșură, fața 33”.

⁵ „Aceiași broșură, fața 39”.

stăreție a arhim(andritului) Dionisie, în chipul cel mai arbitrar, și înlocuirea sa prin un altul care putea să corespundă tendințelor retrograde și la scopuri lăturale și interesate.

Cel dintâi pas ce se făcu de noul stareț, arhim(andritul) Gherasim, fu ca să ad(r)eseze la 30 sept(emvrie) 1856 o suplică părint(elui) Mitropolit, cu propunere că monastirea n-ar fi în stare să întreție școalele înființate prin hrisoavele domnului Ghica, hrisoave ce ar amenința desființarea soborului, că mijloacele monastirei nu-i sânt în deagiuns, că soborul n-are trebuință de școale pe baze întinse, sub controla Depart(amentului) Învățăturilor, că în școala ce propune să se facă în monastire să nu fie primiți monahi sau frați de pe aiurea și că, în sfârșit, pentru ca monastirile să fie ferite de amestecul oricărei autorități bisericești sau politicești. Cade la picioarele Presfinț(iei) sale, ca să mijlocească desființarea hrisoavelor domnești și să ceară la Căimăcămia țarei slobozirea unui alt hrisov întăritoriu propunerilor sale⁶.

Iată în scurt descrierea înființării și a desființării școalelor din monastire și a gimnaziului din T(ărgul) Neamțului.

Încordările personale, deosebirea intereselor și stăruințele ademenitoare a monahilor emisari au contribuit în mare parte la desființarea lor.

Monastirea și stărișul abuzând de încrederea guvernului de atunci, de curând instalat, dobândi hrisovul cerut, cu care odată în mâni, monastirea nu ezită a închide de îndată școalele, nu ezită să izgonească în mijlocul semestrului pe profesorii angajați și fără nici o milă să desființază internatul din Neamț în mijlocul iernei, asvârlind și lipsind copii pe ulițe.

Poate să numi aceasta faptă creștinească, faptă de caritate și în spiritul evanghelic? Iată iubire de luminare și de progres a monastirei Neamțul! Care în loc să fie făclia luminătoare bisăricei și țarei rădică stindardul reacției în secolul al 19-le, în mijlocul împregiurărilor majore în care să află țara și se întărește în întuneric.

O așa urmare din partea monastirei, de sine se înțălege că au umplut de indignație pe toți binecuetătorii. Opinia publică se revoltă la auzirea unei fapte atât de necrezut și nemulțemirea se făcu generală.

În fața acestora, Depart(amentul) Învățăturilor, care nici măcar au fost întrebat asupra stărei împregiurărilor, când sub guvernul fostei Căimăcămii s-au slobozit hrisovul prețitat, n-au putut decât a se face interpretul legal al opiniei publice, și prin un raport conștiincios, să supuie toate aceste la cunoștința guvernului de astăzi.

Prin acel raport publicat din ordinul Prinț(ului) Caimacam prin suplimentul *Gazetei de Moldova*, no. 53 din 7 iulie, anul curent, Depart(amentul) cu îndestulă rezervă s-au mărginit numai întru de a arăta adevăratele împregiurări și starea de față a numitelor monastiri. El au fost mult mai indulgent cătră sobor decât

⁶ „Vezi broșura sus țitată, fața 42”.

Mitropolitul în anul 1848, când au adus la cunoștința domnului Mihail Sturza neorândueleele ce se petreceau în aceste monastiri.

El n-au făcut alta decât au propus că, de vreme ce monastirile pretind că s-ar găsi în lipsă de mijloace și că n-au cu ce să întreție școalele ce se înființasă acolo, în vreme când ele erau de abie la început, să se rânduească o comisie cu însărcinare ba să cercetează câtă este averea și veniturile adevărate ale acestor monastiri? Să cercetează ce să face și cum se întrebuințază venitul de la 14 moșii din acele mai mari care se caută pe conta monastirei? Ce se face cu venitul din păduri, cu venitul de la vite și stupi și cu venitul din dările închinătorilor ce duc prisoasele lor acolo? Care-i numărul ȳcsact a monahilor din monastire, mitoace și de se urmează primirea acestora după așezăminte? Și dacă veniturile vor fi îndestulătoare precum nici este îndoeală să se reînființeze școalele pe baza hrisoavelor domn(ului) Ghica.

Depart(amentul) n-au cerut nicum vreun amestec în cărmuirea averilor de care se îngrozește atât de mult starețul de astăzi; el n-au cerut nici desființarea așăzământului, ci mai ales au cerut păzirea lui, și, dacă au cerut ceva, aceasta au fost privigherea asupra învățăturilor din școalele ce se zic că sânt în monastire, drept însușit Depart(amentului) prin însuși numirea ce poartă, însușit prin așezământul școlar §§ 63 și 64, prin hrisoavele domnești cita(t)e mai sus, prin art. 4 a legii Obșteștei Adunări din anul 1844 pentru însușirile vornicului bisericesc și prin legea votată de Divanul Ad-hoc în anul 1851 pentru organizarea învățăturelor bisericești în Moldova. Căci cine altul să privilegheză învățăturile din monastire? Au doară starițul sau părinții de acolo dintre cari partea cea mai mare nu știu măcar a scrie?

Guvernul Ecs(elenției) S(ale) Prințului Caimacam, informat de niște asămene neorândueli, nu pregetă a numi o comisie alcătuită din persoane oneste, cu misie să cerceteze la fața locului și să descopere avutul și adevăratele venituri ale monastirilor, să alcătuească apoi budgetul de cheltuele, și să prevadă într-un chip îndestulător reînființarea și întreținerea școalelor după hrisoavele dom(nului) Ghica, sub privigherea și povățuirea Depart(amentului) Învățăturilor.

Înștiințându-se despre aceasta, starițul Gherasim ce se crede că au făcut? În loc ca starețul să se pătrundă de adevăratul interes al monastirelor, care cere să se desbrace de omul cel vechiu și să intre în calea progresului, potrivit cu trebuințele bisericeii, cu spiritul veacului și cu interesele nației, care tocmai în scopul acesta au renunțat la o parte din averile sale; în loc să se pătrundă de acest adevăr netăgăduit, de la care atârână ȳcsistența monastirelor, și să se plece decretărelor guvernului spre binele lor, starițul Gherasim, uitând preceptele blândului Isus, să aprinde de mânie, se supără, cade iarăși la picioarele părint(elui) mitropolitul și, prin înscris tânguirea ce-i depune, strigă la călcare de drepturi, citează legiuiri, ba până chiar și simple rezoluții domnești dictate de împregiurări și trece sub tăcere pe acele ce impun îndatoriri. Admite de bune și se închină înaintea simplelor apostilii a Dom(nului) Ghica, în vreme când hrisoavele sale, ce-i prescriu îndatoriri, le desprețuește și le proclamă de utopii și nelegiuiri. Protestează în contra a orice amestec, și apoi tot starițul să scandalizează de zicerea Depart(amentului) că: monastirile sânt astăzi

stat în stat; iar apoi, în tulburarea și mânia sa, se uită și ar vrea să dea a înțelega că monastirile Neamțul și Secul nici ar face parte din monastirile pământești.

De ce nu pot a se scula din morminte Ștefan cel Mare, fondatorul monastirei, atâta alți Domni și nenumărați ctitori, ca să vadă pe urmașii acelor la cari s-au depozitat averile, în scopuri filantropice și de folos pentru țară, cum să încearcă a renega astăzi chiar numele de pământean?

Această suplică, cu o țesătură de frasuri făloase, plină; de cuvinte mușcătoare, nedemne de un stariț, arogantă până la temeritate, atacătoare până și în guvern, subscrisă de stariț în numele soborului, fără să o înțeleagă nici unul, nici altul, nu este decât icoana cea mai vie a ignoranței, în luptă cu luminile, și nu respiră decât întuneric și materialitate.

Această suplică ce s-au prezentat guvernului prin părintele mitropolitul fu respinsă. Ea nu merită refutație, decât spre a se cunoaște gradul de cultură și tendințele soborului, prin glasul starițului său; se publică ea aice în toată întinderea, cu observațiile următoare și se lasă în critica țării.

Starițul Gherasim, înșirând legiuri pentru a-și scoate drepturi, uită și nici gândește că monastirile au și îndatoriri, și când vede că se iau măsuri pentru păzirea și îndeplinirea acelor, se supără căci soborul, deprins a dispoza de venituri după plăcere, înrădăcina(i) în ideea că averile sunt hărăzite în persoana monahilor, dedați la o vieață mai mult decât ticină, se înțelege că nu se poate nicicum împăca cu ideea de control și, sub influența spaimii de care s-au cuprins, aleargă și cade din nou în persoana starețului, la picioarele părint(elui) mitropolit în speranță de a găsi ajutoriu. Dar ce se va zice când se va ști că tot acest sobor au fost un timp când contestă și chiar Mitropoliei dritul de amestec? Să cercetăm însă și chipul cum monastirea s-au îndeplinit datoriile sale.

Regulamentul Organic, dat în anul 1832, le obligă, precum s-au arătat, ca să ție între altele și un ospital în T(ârgu) Neamțul; cu toate acestea, douăzeci de ani au trecut și ele nici cugetau să puie în lucrare acest Așăzământ. În sfârșit, s-au văzut înființat tocmai la anul 1852, și atuncea silit numai de amenințările guvernului.

Vine dar întrebarea: Ce s-au făcut venitul ce urmă a se cheltui cu ospitalul în timp de 20 ani?

Așăzământul din anul 1843, citat de stariț și pe care îl numește lege fundamentală, se știe că a fost și este călcat și profanat în toată întinderea lui, așa de pildă: paragraful 2 cuprinde că, la primirea în monastire, să se prefere tineri ce ar arăta plecare la învățătură și bărbați ce au servit statului. Este adevăr că tineri s-au primit într-un număr foarte mare și se primesc și astăzi, însă cu preferință dintre fiii sătenilor și ai meseriașilor, în paguba fîscului și în paguba agriculturii și a industriei, căreia i se răpesc brațele, iar cât pentru învățătură, mărturisească însuși starițul de a putut să o eie, când școale n-au fost? nici sunt?

Paragraful 28 îndatorează ca acei ce nu vor pute să înveță carte să se deprindă la lucruri de mână, însă unde-i școala de arte? Căci, în loc de aceasta, monastirea preferă să-i ție pe la mitoace sau pe la moșii ori să-i trimată pe la viile ce are, unde

să învătă în arta facerii vinului și a distilației, și unde mulți contractă deprinderile cele mai uricioase.

Ospitalitatea este o virtute caracteristică a românului în genere. În casa până și a celui mai sărac locuitor, străinul, călătorul și saracul este bine primit. De ce dară se mai fălește starițul Gherasim cu primirea de străini, ca și cum numai singur acest chinoviu ar practică asemenea faptă? Și lauda sa, că oricine găsește masa întinsă, și că pentru aceasta se cheltuesc sume înșămănătoare este neîntemeiată, fiindcă închinătorii ce se duc acolo nu merg pentru înbuibare, spre a mânca și a bea. Aceasta este o tristă recomandăție, ci merg spre a-și depune rugăciunile lor și, cu ofrandele ce aduc, răsplătesc cu prisosință cheltuelile ce se fac, merg spre a-și găsi hrana sufletului, mângâere, povățuire și ajutoriu moral, dar oare le găesc precum se cuvine? Starițul se laudă că a fondat bolnița pentru bătrâni, mare, largă și bine aerată, ca și cum nu s-ar ști în ce chip sânt căutați bătrânii și bolnavii.

Este de mirare cum se laudă și pentru casa acelor smintiți la minte, când se cunoaște că aceasta nu-i decât o casă de mizerie, unde nu sunt decât bătai și schingiuiiri, și nici o îngrijire după cuviință; când se știe că toate guvernele ce au succedat în Moldova au stăruit, în zadar, pentru înființarea unui spital precum se cuvine, când se știe că deși s-au făcut încă din anul 1853, prin proto-medicul statului, trimis de prințul Urusov, un plan și deviz pentru clădirea unei zidiri înadins, totuși monastirea care, prin jurnalul atunce închieat, s-a îndatorit să ecescute planul, n-au făcut nimica nici până astăzi, decât că în cea mai de pe urmă s-au hotărât numai să strămute pe nenorociții pătimiși în niște case făcute de starițul Dionisie, cu totul pentru alt sfârșit.

Este adevărat că monastirea, în urma amenințărilor guvernului, a clădit, în sfârșit, după trecerea de 20 ani de la data îndatoririi, ospitalul din Târgul Neamțu. Zidirea este frumoasă, aceasta nu o contestă nimeni, căci monastirea ține mult la cele de pe din afară, însă se știe că bolnavii nu sunt primiți în număr proporționat cu încăperile și este mare îndoială dacă și aceia sânt bine căutați și îngrijiți.

Starețul se laudă și cu spițăria din T(ârgul) Neamțul, când aceasta-i un ram de venit al monastirei, ea se dă în posesie și nu numai că nu o costă ceva, dar mai aduce folos.

Nimica însă nu este mai de milă, nimic mai trist decât lauda ce-și face cu școala din T(ârgul) Neamțul „o școală atât de folositoare neamului!” după cum zice starețul, și cu seminarul din monastire, cu care prea cuvioșia sa ne mângâe că trage mare speranță „să dee patriei și oltariului barbați dedați în științele mântuitoare, spre slava nației și podoaba bisericii”.

Dar lăsând a zice că nenorocita școală din monastire s-a făcut numai cu numele, tocmai după 23 ani de la data îndatoririi, iar școala din Târgul Neamțului, după 12 ani de la data așazământului din 1843, însă, poate se numi seminar o biată școală cu 2 profesori, în care abia învătă câțiva călugări și aceștia neregulat? Cu toate aceste, iată mărețul seminaru al monastirii Neamțul! Iată școala cea vestită ce, după zisa părintelui stariț, are să dee patriei și oltariului, spre slava și podoaba lor, barbați dedați în științele mântuitoare! Bucură-te patrie! Bucură-te biserică!

Cât pentru școala din Târgul Neamțul, se știe că ea s-a făcut în cea mai din urmă, numai în scop ca să scape de școala din monastire, însă unde-i gimnaziul cu internatul său? Unde sunt școlarele începute sub starițul Dionisie?

Părintele Gherasim se teme, se îngrozește de școlarele după hrisoavele d(omnu)lui Ghica, zice curat, prin altă suplică către părintele mitropolit, că ele amenințau desființarea monastirelor, însă reforma nu va să zică desființare, ci întemeere, și cu toate aceste starițul califică „de nelegiuire” fapta cea mai mântuitoare⁷. Mai zice că programul pe un curs de 16 ani, după citatele hrisoave, nu s-au făcut în monastire, și apelează la mărturia persoanelor cinstite; zice că soborul nu știe unde s-au făcut și de unde au venit? Că acelea mai mult de 30 iscălituri de cari este acoperit programul, și care, după zisa sa, ar fi numai câteva, nu înfășoază pe întregul sobor, căci cum ar fi putut iscăli un așa act peste puterea sa? Dar se apelează și la conștiința prea cuv(ioșiei) sale, să mărturisească în frica lui D(umne)zeu, unde s-au făcut și de unde a venit programul cuprins în suplica sa către părintele mitropolit din 30 sept(emvrie) 1856 și acele 9 iscălituri de cari este acoperită; înfășoază ele pe întregul sobor?

Sunt foarte curioase aceste contraziceri! În sfârșit, după ce se mai laudă și cu școlarele sătene, din care nici una măcar nu este deschisă și care aceasta se vede că provine din îngrijărea în care l-au pus puternicul îndemn al Departamentului Învățăturilor, publicat prin *Gazeta de Moldova*, no. 30, din 17 aprilie anul curent, vine apoi tot la una și aceeași, adică: lipsa de mijloace, vrând să arate că înființarea școlarelor ar fi sărăcia monastirilor. Însă mărturisească starițul cu mâna pe conștiință, dacă desființarea școlarelor n-au costat pe monastire mai mult decât ținerea lor? Mărturisască o aceasta! Zice că n-are mijloace și, sub acest pretext, după ce izgonește și lasă pe drumuri copiii amplexaților statului și ai preoților servitori bisericii Domnului, primește și adaogă în monastire îndoit număr de părinți, tunde și preotește o mulțime de monahi, în contra legiurilor și în contra Așăzemântului.

În urmă se laudă și arată îngrijărea ce are de buna cârmuire a monastirii, citând § 22 din Așezământ, ca cum nu s-ar cunoaște că §22, 23, 24 și 25 sânt călcate în toată întinderea lor, ca cum nu s-ar ști că acele 14 moșii, rămase pe contul casei, că pădurile, viile, vitele și altele sânt căutate în chipul cel mai rău de călugării ce n-au nici o idee, și a căror misie nu este nici cum să fie prefăcuți în epistați, în speculanți și în zapcii. Legile sf(inților) părinți opresc sub afurisenie, nu numai pe călugării ordinari, ci chiar și pe ieromonahi, de a se purta din loc în loc, și a se ocupa cu lucruri materiale⁸. Vine apoi la cifre și la fostul stariț, arhim(andrul) Dionisie, asupra căruie se discarcă de tot necazul și-l califică de stariț impus și nelegiuit, când acela, în mijlocul neorânduielelor ce sfășiea monastirea, fu înadins chemat de guvernul din Țeara Românească, ca să reintre în sânul comunității, al

⁷ „Vezi broșura, fața 46”.

⁸ „Vezi cap. 121, fața 101 din *Nomocanonul* tipărit la Târgoviște și §9 din *Așezământul monastirii*”.

cărie este singurul membru luminat, și cu anume îndatorire să introducă și să aplice regula și reformele mântuitoare cerute de timp.

El fu numit numai locotenent și în urmă chinoviu singur, întru care și starițul de astăzi, l-au ales și l-au cerut de stareț deplin. Dovadă stau jaloabele soborului acoperite cu mai multe sute de iscălituri, între cari nu lipsește și a părintelui Gherasim.

Aruncă fulgere asupra fostului stareț și-i găsește o crimă, pentru că bietul om a îndrăznit, pentru întâia dată, să scoată la lumină adevăratele venituri ale monastirei. Îl învinovățește de rău administrator, spune că a pierdut și fonduri, pe care, însă, nu le numește; zice că a arătat venituri ce nu sânt; și, apoi, tot starițul Gherasim uită și mărturisește că în anul 1855 predecesorul său a înfătoșat la Mitropolie semi pentru venitul de 1.533.324 lei și că acest sporiu s-a făcut din vânzarea de produse, vite și altele, care se știe că în tot anul o face aceasta monastire, cum și din darea în posesie numai a câteva moșioare și acarete ce numai acestea au sporit venitul cu 193.143 lei.

Nu se încearcă nime să sprijine adevărul arătatilor arhim(andritului) Dionisie. El este demn să-l sprijine singur, când va fi întrebat, decât se cere starițului Gherasim să arate în conștiință dacă, la sfârșitul anului 1854, nu s-au încheet sămi mai tot pentru această sumă?

În genere este știut că venitul moșiilor sporește și se adaugă la fiecare împosuire, în vreme când, lucru curios, acela al moșiilor monastirii Neamțul scade neîncetat. Starițul Gherasim, după ce știe că în anul 1854 s-au încheet sămi pentru un venit de peste 1.300.000 lei, care aceasta n-o poate tăgădui, vine și ne spune că venitul pe anul curent este numai de 1.092.642 lei! Ne spune că mezatele făcute de celălalt stariț au fost numai o formă și totuși arată un spor în venituri; laudă mezatele sale și, cu toate aceste, arată scădere. De ce oare nu spune și cauza? Aceasta însă, cu tot misterul de care se încungiură, țara știe că, sub administrația starițului Gherasim, s-a dat moșia Lipova, pe timp de 20 ani, cu un venit de peste 2.000 galb(en) pe an, monahului Varahiil, tot din monastirea Neamțu, iar astăzi director al Mitropoliei, și aceasta fără nici o condiție alta decât să ție schitul Lipova cu câțiva monahi. De asemenea, se știe că moșiile din Baserabia, împosiesete cu un mic folos în anul trecut, s-au dat toate la un loc, în vreme când, de se da în parte, ar fi produs îndoit și întreit folos. Mai spue starițul de astăzi ce au făcut și ce face, sub administrația sa, cu tipografia din monastire, pe care predecesorul său o făcuse să fie una din cele întâi a Moldovei?

Iată cu toate aceste administrația de astăzi este atât de lăudată!

Spune și lauda comisia rânduită în anul 1856, pentru că această comisie, în încrederea ei, au pus temeiul pe ce i s-au arătat, dar de ce nu spune și de veniturile descoperite atuncia numai de 985.000 lei? Se înțelege că spre a nu veni în contradicții cu veniturile arătate în anul 1854 și în anul 1855.

Se supără asupra Depart(amentului), că au cerut să știe numărul monahilor și al fraților din monastire și, în naivitatea sa, mărturisește că frățimea acelui sobor nu agonisește decât a sluji până și pe vrășmași, iar, după ce îngrozește, spuind de

legături înfricoșate și nedeslegate, zice că se roagă pentru toți acei carii, în respect cătră religie și biserică, au hotărit: „a nu se mai îngădui și înnoi proiecte și împregiurări ce vederat amenință sfărâmare și desființarea mănăstirilor”. Cu alte cuvinte, că se roagă pentru acei ce-și închipuiește că sânt și carii li-ar zice: nu faceți școale! nu vă luminați! rămâneți în întunec! ședeți, beți și mâncați, împrăștiind veniturile, petreceti-vă vicia în întrigi, curățiți-vă, lustruiți-vă pe din afară, și înlăuntru rămâneți tot omul cel vechiu! Căci la din contră, să știți că se amenință desființarea chinovului ce a fost cinstea și și slava țarei, după cum zice părintele starițul, și foarte bine zice, că numai au fost!

Vai dar de aceia ce-i învață din contra! Unii ca aceștia la ce oare se pot aștepta?

În sfârșit, vesel de toate aceste laude, cu care crede că s-au curățit îndestul, se umple apoi de curaj, se constituie din culpabil în cenzor, vine în măsură de a controla pe alții, apostrofează Departamentul și, uitând de Lipova, uitând de moșiile din Besarabia, uitând și de alte moșii împosesiete numai cu numele, iar, în faptă, fără de câștiuri, face aluzie la împosesierea moșiilor clerului, vrând a înțelege pe acele două sau trei cari de guvern s-au dat ca gratificații cu prețuri măsurate și pe un termen de cinci ani, uitând păr(intele) starițul că prin aceasta nu face decât să atingă o coardă foarte delicată și lovește în acei ce, sub cuvânt de învoială, au înnoit contracte fără licitație, cu pierderi pentru casă de peste 30.000 de galb(en)i, împregiurare de care Depart(amentul) de astăzi n-a lipsit a o supune cunoștinței locurilor competente.

Iată suplica părintelui Gherasim! Acest(ă) cap(o)doperă, prin care când se umilește, când se sumește și în sumeția sa se uită până la aceea de a scoate cuvinte mușcătoare și ironice; suplică ce toată se rezumă în puținele aceste cuvinte: sânt neatârnat, nu dau nimărui voie de control, nu voesc să mă luminez și rămân în întunec, nici voi să știu decât de acei ce-mi dau mână de ajutor în intențiunile mele retrograde și aceasta, în părerea starițului, nu se numește nicicum stat în stat.

Dar oare ce voește să înțeleagă prin repetatele ziceri, că Depart(amentul) Cultului și al Învățăturilor a fost puțin îndurător în privirea împregiurărilor și a persoanelor? Care-i sânt împrejurările? Care-i sânt persoanele? Aceasta pentru dânsul este o enigmă. Depart(amentul) nu se ocupă de persoane, el merge în principiu; n-are nimic nici cu starițul Gherasim; din contra, îi dă multă dreptate, căci care-i școala unde și-au făcut învățăturile, spre a fi pregătit pentru o misie atât de însemnată? Ca adevărat fiu al monastirii, se înțelege că voește să ție aceea ce au apucat; viermele din rădăcina hrianului nu cunoaște nimic mai bun!

Depart(amentul) dacă a rădicat și rădică glasul, o face aceasta pentru că el este interpretul legal al dorințelor bisericii și a nației în înaintarea cătră progres. Ce zice el alta? Fără numai ca soborul să se reformeză, să facă și să ție școale spre a da bisăricei bărbați luminați și povățuitori aleși. Biserica și țara nu au nevoie de epistați pe la moșii, n-are trebuință de vieri și distilatori! Căci cine nu știe că, dintr-o mie și mai bine de călugări, nu este unul măcar care să poată ține un cuvânt sau o predică? Nu este unul care să facă o scrisoare? Spuie părintele starițul, în frica lui

D(umne)zeu, dacă măcar suplica aceasta este făcută în monastire? Cine nu știe că ea n-are astăzi măcar o școală de muzică bisericească? Altfel și-ar aduce ea cântăreții de pe la mănăstiri străine? Și apoi starițul mai are curaj să proclame acest sobor, de cinstea și slava țării! Tristă laudă!

Mai bine ar fi ca starițul și soborul să cugete, să se pătrundă adânc de interesele sale, de trebuințele țării, să iasă din întunerecul în care zace și să nu uite cuvântul Mântuitorului: „Pomul ce nu face roadă se taie și în foc se aruncă”. Să nu ascundă talentul, nici să pue lumina sub oboroc. Dar să se nevoească astfel și așa să lumineze lumina lui înaintea oamenilor, ca, văzând faptele lui cele bune, să mărească pre D(umne)zeu. Atuncia numai, atunci soborul monastirilor Neamțul și Secul va fi onoarea bisericii! Onoarea nației!

IV

Suplica starițului Gherasim către Preasfințitul Mitropolit al Moldovei, Sofronie

Înalt Preasfințite și mult Milostive Stăpâne!

Prin suplimentul la *Gazeta de Moldova*, no. 53 din 7 iulie, anul curent, am cetit rezoluția ecs(elenței) sale, prințului caimacam, și trista descriere a raportului Depart(amentului) Averilor Clerului despre împrejurarea ce arată pentru averea monastirei, seminaria monahică și școala publică, ce țin aceste monastiri.

Ca răspuns, fie-mi iertat a aduce următoarele la cunoștința Înalt Preasfinției Voastre. Depart(amentul), într-un ton foarte puțin cruțător, atât în privirea împrejurărilor, a persoanelor, a legii fundamentale, a legelor Obșteștei Adunări, a sfintelor canoane, a Așăzământului acestor monastiri, a atâtor hrisoave întăritoare driturilor acestora, cât și chiar a legii și a instrucțiilor ce-l privesc, tânguește starea acestor chinovii, și mai cu samă că nu are drit de amestec.

Depart(amentul) ar fi trebuit să eie în băgare de seamă că, după toate legelile țării, monastirile chinovii au rămas statornicite în drepturile și în atârnarea numai în care s-au mai aflat și mai înainte, din vechime; căci atunci s-ar fi oprit de a zice că monastirile chinovii înfățișează stat în stat, în contra legelor fundamentale a țării, pentru că, din cele mai învechite timpuri monastirile chinovii au avut neatârnare în ocârmuirea averilor și a intereselor sale materiale, precum și acela de a-și alege soborul din sânul său pe ocârmuitorul și povățuitorul lor starețu. Astfel de drepturi și de privilegiuri li s-au hărăzit prin atâția luminați domni și fericți întru amintire ctitori. Aceste i s-au întărit și prin instituțiile și legelile fundamentale ale țării.

La introducerea Regulamentului Organic, driturile și privilegiurile monastirei Neamțul au priimit o nouă întărire și i s-au asigurat, prin cap. III, s(ecțiunea) III, § 4, dreptul cârmuirii, slobodă administrare a moșiilor și neatârnata întrebuințare a veniturilor.

Legiuirea întărită în 23 aprilie 1835 au sfințit de asemenea neatârarea acestor sf(inte) lăcașuri. Anaforaua Sfat(ului) Administrativ din anul 1839, no. 788, au sfințit de asemenea neatârarea acestor chinovii și au hotărât pentru totdeauna de a nu se putea rădica asupra-le nici un soi de influență sau împregiurări, care ar meni răsipirea unei case dumnezești, ce de-a pururea slava și cinstea pământului.

Hrisovul din anul 1843, no. 175, de asemenea, au sfințit neatârarea acestor monastiri și, totodată, au întărit și au statornicit Așăzământul cârmuirei lor cu apostoleștile și soborniceștile canoane.

Legiuirea Obșteștei Adunări, din anul 1843 mai 7, pentru cruțarea pădurelor de pe moșiile monastirești și altele de asemenea, au întărit driturile acestor chinovii, însușind și lăsând în totul aplicația legiuierei aceștia, proprietăților de fondos și de păduri.

La anul 1844, asupra Anaforalei sf(intei) Mitropolii, din 27 dechemvrie, acelaș an, atingătoare de numirea și însușirea Depart(amentului), au urmat domneasca hotărare, mărginindu-i titlul după legi de vornicul averilor eparhiilor și a pământestelor monastiri, prin care arată că: „monastirile chinovii au rămas statornicite mai înainte după legi, în dreptățile și atârarea numai în care s-au aflat și mai înainte din vechime”, prin care pune acestui Depart(ament) în vedere „să aibă în lucrările sale, de pravăț, cuprinderea, legiuirilor și instrucțiunile care-l privesc și că jalba stareșului de Neamțu rămâne fără lucrare”, hotărând în sfârșit că, afară de aceasta, de s-ar și înfățioșă la acel Depart(ament) cu vreo cerere din partea chinoviilor, ori de episcopii bisericilor de mir, sau din fețele bisericesti, îi va îndreptă pe unii asemenea către arhieriei eparhioți.

Legiuirea Obșteștii Adunări din anul 1845, oct(omvrie) 18, pentru curmarea giudecăților de împresurare între moșiile eparhiilor și a monastirilor pământesti, unite sub o singură administrație, după legiuirea din anul 1844, arată anume care și câte sânt monastirile ce alcătuiesc un fondos unit, și anume: Slatina, Râșca, Bisericanii, Coșula, Bogdana, Doljeștii, Pângărații, Socola și Zagavia, dimpreună cu averea sf(intei) Mitropolii; a Romanului și a Hușului.

Legiuirea Obșteștii Adunări din anul 1848, aprilie 28, atingătoare tot de împresurări, lămurește îndestul că monastirile pământesti sânt acele arătate pe numele lor în citata legiuire din 1845, octomvrie 18.

Legiuirea Obșteștii Adunări din anul 1848, iarăși din 28 april, pentru desființarea embaticurilor de fiereseie, păduri, hlizi sau părți de loc ce ar fi pe moșiile monastirilor pământesti, arată destul de lămurit că este votată numai pentru fiereseiele și pădurile de pe moșiile monastirilor pământesti⁹, precum și de pe moșiile sf(intei) Mitropolii, și a Episcopiilor, numindu-le, prin art. 2, o singură cârmuire a averilor acestora.

Hrisovul slobozit monastirii din anul 1850, mai 27, au sfințit și au întărit toate regulele și rânduețele cuprinse în Așăzământul monastirei din anul 1843, pe

⁹ „Monastirile Neamțul și Secul nu-s monastiri pământesti? (Nota Depart«amentului»)”.

temeiul legelor și a sf(inte)lor canoane, spre păstrarea neatârării și a bunei rânduele din aceste sf(inte) monastiri.

La anul 1851, când starețul acestor monastiri au intrat cu jalba sa către guvern, domnul țerei au recomandat-o sf(intei) Mitropolii acea jalbă, cu înalta rezoluție din 27 august: „că găsând temeinice propunerile sale și de folos intereselor monastirei, prin Anafora să-i aducă la cunoștință socotința în ceea ce privea propunerile starețului”.

La anul 1851, domnul țerei, prin rezoluția din 3 sept(emvrie), au hotărât asupra Anaforalei sf(intei) Mitropolii, pe temeiul legelor și a sf(inte)lor canoane, ca pentru toate pricinele după feliul lor, monastirile chinovii să nu treacă alături cu chiriarhia ierarhică a țerei, ce, pentru unele să ceară povățuirea cuvenită, iar, pentru altele, mijlociri unde va fi de cuviință.

La anul 1852, asupra Anaforalei sf(intei) Mitropolii, no. 981, a urmat domneasca hotărâre în cuprindere: „potrivit Regulamentului Organic, a Așăzământului bisericesc, Depart(amentul) nu va avea vreun amestec la monastirile chinovii, cari sânt sub privegherea mitropolitului și au a se ocărui după așăzămintele lor” și iarăș mai departe: „Prin urmare, Preasf(ințitul) Mitropolit este, precum au și fost, dator a priveghe păzirea așăzămintelor acestor chinovii, fără ca să amestece în cât de puțin Depar(tamentul) Bisericesc, nici la păzirea bunei rânduele la chinoviile aceste, nici în ceea ce se atinge de darea în posesie prin mezat a moșiilor acestor m(onasti)ri chinovii”.

La anul 1853, pe Anaforaua sf(intei) Mitropolii, no. 569 ce au adresat, atingătoare de starețul acestor monastiri, iarăși sf(ânta) Mitropolie au fost recomandată, cu domneasca rezoluție din 29 aprilie ca: „De veți găsi de cuviință și neapărată nevoie, să rânduți comisie la fața locului de persoane însemnate, ce vor ave însușiri spre acest sfârșit, care să aibă de pravăț întru toate Așăzământul monastirii din 1843, din cuprinsul căroră nu se vor putea depărta”.

La anul 1855, martie 2, când monastirea avea locotenent de stareț, spre a-și cunoaște mai bine calea prescrisă de sf(inte) canoane, de legi și de Așăzământ, au urmat domneasca poroncă în cuprindere: „Preacuv(ioșia) voastră despre toate veți înștiință pe Preasfinția sa Părintele Mitropolit și de-a dreptul pe noi, fără a vă mai adresa întru nimic către Depart(amentul) bisericesc”.

La anul 1855, când arhim(andritul) Dionisie, ca stareț impus, deschisese un conflict de atribute, înpotriva Așăzământului monastirei, după Anaforaua sf(intei) Mitropolii, no. 1623, Secretariatul de Stat, prin adresa no. 3999, au împărțășit monastirei domneasca hotărâre în cuprindere: „Dl. vel-post(elnic) va face cunoscut preacuv(ioșiei) sale starețului că nu-i încuviințăm relațiile ce ș-au deschis cu Depart(amentul) Averelor Clerului, atingătoare de publicații privitoare de averea monastirilor și că să se adreseze pururea pentru asemenea împregiurări Preasfinției sale Mitropolitului, asemenea va încunoștința și pe Depart(ament), căruia i se va porunci din partea noastră a conțeni cu înaintire de asemenea lucrări”.

„Prin urmare, Secretariatul de Stat, făcând comunicația trebuitoare Depart(amentului) pomenit, cu onor poștește pe preacuv(ioșia) voastră să binevoiți a vă conforma pe viitor prescrierei înaltei rezoluții”.

În fața acestora se dovedește destul de lămurit că monastirile chinovii nu pot avea două ființi și tot atâta este departe de adevăr zisa Depart(amentului): „că soborul totdeauna ar fi căutat a se feri de guvernul țării”.

Monastirea încă din vechime are primire de streini, o virtute hristiană, neavând în vedere deosebire de nație, de stare și de religie. Arhondaricurile acestora înzestrate cu cele trebuitoare pentru găzduirea musafirilor, de toată treapta și starea, la hramuri și la praznice, aleargă spre închinăciune mii de pravoslavnici, din Principat și din țările cele mai depărtate, trași fiind atât de evlavie, cât și de înlesnirile și îndemănările ce găsesc în aceste lăcașuri. Și pe toată zioa săracii închinători, străinii și călătorii găsesc masa întinsă, găsesc pâne și hrană trebuitoare ca la casa lui Avraam, de asemenea, și la casele și mitoacele acestora. Monastirea au fundat bolniță largă, bine aerată pentru părinții și frații obosiți de povara anilor, de ascultările monastirei, pentru obosiții de slujbele societății, precum și pentru acei cari năzuesc de pe la alte monastiri și schituri, silindu-se cu tot dinadinsul a le face cuvenita căutare și mângăere, pre cât se poate și pre cât iartă și shima monahicească, la care este o bună spițerie și doctor înadins.

Monastirea încă din vechime au avut de faptă hristiană, primirea acelor munciți de lupte grele, carii năzuesc la adevăratul azil, la icoana făcătoare de minuni a Maicei Domnului. Ei află pururea mângâerea dorită; starea și căutarea acestora este potrivită § 31 din Așăzământul monastirei. Duhovnicii le fac rugăciuni de toată ziua și Sfintele Masle pe toată săptămâna, în zilele hotărâte le cetesc moliftele Sf(ântului) Vasile, despre cum zice gura Domnului, că „acest neam nu iese, fără numai cu postul și cu rugăciunea”.

Monastirea au clădit ospitalul din Târgul Neamțului, mai mare îndoit de ceea ce au fost datoare după *Regulamentul Organic*, cap. III, sect. III, § 4. Laudele patrioților și chiar a streinilor voiajori ce l-au vizitat sânt mângâerea și răsplătirea monastirii pentru cheltueele acestui institut filantropic. Opinia publică l-au declarat unul din cele mai frumoase ale țarei.

Monastirea au clădit spițăria din T(ârgul) Neamțului, înzestrată și împodobită astfel, încât poate sprijini comparația celei mai bune spițării din capitalia Eșii.

Monastirea au fundat școală publică în Târgul Neamțului, încă din anul 1853, atât de folositoare neamului și mai ales populației aceluia târg.

Monastirea au înființat seminaria monahică, în conformitatea art. 33 din Așăzământul monastirei, în înțelesul *Reglementului Organic*, § 415, și a legii votată de Divanul Obștesc în anul 1851, institut ce cuprinde deplin cursul învățăturelor teologice, pentru a da patriei și sf(ântului) oltar bărbați dedați în științele mântuitoare, spre slava nației și podoaba bisericeii. Dispozițiile și programa acestui institut este întărită cu hrisovul din anul 1856, no. 34, și iarăși întărit în anul curent,

prin hrisovul no. 57, slobozit monastirei prin Secretariatul de Stat (Vezi nota de la urmă)¹⁰.

Monastirea au pus în lucrare a se rădica zidiri de școale prin satele moșiilor sale, după înadins plan, pentru folosul nației, de a înzăstra pe fiii locuitorilor cu învățăturele neapărat trebuitoare stărei lor, pentru a-i face buni gospodari și oameni cu frica lui D(umne)zeu, fără de care nu poate exista o nație.

Toate acestea dovedesc îndestul că monastirea n-au fost și nici nu este dușmană nici progresului, nici așăzămintelor de binefacere.

Monastirea cunoaște una din cele întâi îndatoriri a fericiiților ctitori pentru buna stare a sf(intelor) biserici și a tuturor caselor acestor chinovii. Moșiile câte nu sânt de neapărat pentru casnica gospodărie, le înposesiează prin mezat potrivit § 22 din Așăzământul monastirei, venitul banilor, însă, precum și produsele ce se adună de la moșiile ce gospodărește, se prescriu cu lămurire și se întrebuințează cu toată scumpătatea și cruțarea putincioasă, adevă în ținerea sf(inte)lor biserici în faceri de reparații și îmbunătățiri, în facerea de reparațiilor și îmbunătățirilor caselor acestora, în facerea și zidirea bisericilor pe la moșii, în ținerea îmbrăcăminteii soborului, în cheltueile arhondaricului și a trapezolor soboarului, în lefele slugelor, în lefele vechililor, în ținerea atâtor așăzăminte de binefacere, de care monastirea se bucură, pre cât o iartă mijloacele sale.

Depart(amentul) este atât de puțin îndurător, și pentru sobor și pentru guvern, în privirea desființatelor hrisoave, no. 316 din anul 1855 și no. 1274 din anul 1856, care cuprindeau un program întins, pe curs de 16 ani în monastire și un gimnaziu în Târgul Neamțului, cu un internat de 50 elevi, pe conta acestor sf(inte) locașuri. Cuvântul Depart(amentului) este că soborul însuși au alcătuit programul unei asemenea, adăogând că acesta, negreșit, au făcut-o în conformitate cu desvăluirea mijloacelor de care dispoza monastirea, în vreme când toate persoanele cinstite și cu frica lui D(umne)zeu, care cunosc adevărul, pot mărturisi că acea programă, soborul nu știe nici unde s-au făcut nici de cine s-au alcătuit, decât că au intrat în monastire făcută gata, în prilejul vacanției legiuitului stariț. Prin urmare, au fost cu totul departe de a fi consultată cu soborul și cu mijloacele monastirei. Iar dacă acea programă se vede cu câteva iscălituri nu înfătoșază pe întregul soboru, căci cum

¹⁰ Această notă era publicată în broșură la pag. 58:

„Notă la fețele 36 și 40.

Zisa starițului cuprinsă în suplica sa către părintele Mitropolit la fața 36 rândul 11, și la fața 40 rândul 29, că desființarea școalelor ce au fost în monastire și T(ârgul) Neamțului ar fi întărită de E(cselența) S(a) Prinț(ul) Caimacam actual prin hrisovul no. 57, din ianuarie anul curent, este foarte neîntemeiată, este departe de adevăr. Hrisovul acesta, pe care starițul îl aduce de mărturie, nu-i decât un act întăritoriu Asăzământului monastirei dat în 1843 de către domnitorul M(ihail) Sturza, confirmat un asemenea și de domnul Grigorie Ghica în anul 1850, prin hrisovul no. 659, și pentru că hrisovul Caimacamului actual este mai în aceeași cuprindere ca și hrisovului domnului Ghica, publicat acesta dinpreună cu Așăzământul monastirei în anul 1855, s-au socotit de prisos a se trece și aice, precum de asemenea și răspunsul starițului către comisie, a căruie în scurt cuprindere se vede trecută în raportul ei”.

putea soborul iscăli așa act peste puterea mijloacelor monastirei și care nici țeara întreagă n-au putut veni încă în stare de a înființa așa institut? Raportul adresat fostului domn de arhim(andritul) Dionisie, care se vede publicat prin *Buletinul Oficial* cu no. 24, din anul 1856 și pe care Depart(amentul) l-au luat de un așa mare temei, că arhim(andritul) Dionisie ar fi plătit și 200.000 lei, cu care, la venirea sa ca stareț, ar fi găsit monastirea datoare și că venitul monastirei anual, ce l-ar fi găsit de 1.322.250 lei, în puțin timp de câteva luni l-ar fi sporit la 1.533.324 lei, venit regulat anual, numind drept dovadă întru aceasta sama anului 1855. Acest raport au fost numai de a face vuiet în lume și de a căpătă laude și Ofisul domnesc din 10 martie, no. 11 din anul 1865, pentru că arhim(andritul) Dionisie, tot prin sama pomenită, însuși au arătat, iarăși ca stariț, de altmintrelea, că cu cea mai mare parte din condeil ce l-au raportat de datorii au scăzut pe posesori, după dispoziția dată de Ocârmuire întru aceasta pentru dijmui. Iară cu altele au scăzut pe niște fețe cari n-aveau nici o pretenție până la arhim(andritul) Dionisie, căci negreșit s-ar fi înfășoșat mai înainte monastirei, înlăuntrul terminului publicat de Depart(amentul) dinnăuntru prin *Buletinul Oficial*, no. 42, din 30 mai anul 1854, iar nu precum numitul a zis prin raportul său, că au găsit monastirea datoare. Tot prin sama aceasta arhim(andritul) Dionisie au arătat lămurirele următoare:

	Lei
Venitul regulat, cu sporirea unora din câștiuri prin din nou înposesieri și închirieri, sumă de	947.795
Venitul neregulat, stors prin vânzări de cai, harmasari, berbeci, oi, pielele, boi, vin, tescovină, fălceri, ovăs, secară, mascuri, poame, fân, cărți și bani din cutia bisericii de la Nicorești, sumă de	106.276
Condeile rămășițelor pe la posesori de pe anii 1853 și 1854, în contra cărora firește se înțelege că monastirea nu a putut a se lăsa lipsită de cheltuelile sale, sumă de	337.837
	1.391.838
Suma din urmă	1.391.838
Depozitele sau veniturile câștiurilor anilor din urmă a contractelor, sumă de	41.486
Suma totală	1.533.324
Iar cheltueele de	1.273.609

Suma aceasta este observată de Înalt Preasf(înția) Voastră cu Preasfințiile lor părinții Episcopi la 5 martie 1857, sub no. 421.

Prin urmare, Sfatul și Căimăcămia, cu privire și încredere creștinească că slăbirea sau înpuținarea dreptăților acestei chinovii nu vor sluji vreo odinioară de întărire nici bisericii Moldovei, nici guvernului și nici nației, au întărit numai ce au fost putincios a se pune în lucrare, fără ca să loviască dispozițiile statului fundației din 1853 pentru școala din T(ârgul) Neamțul, fără ca să se înpovăreze pe monastire

cu cheltueli dărmătoare, fără ca să se deie sminteală celorlalte aşăzăminte, unde să nu poată răspunde la trebuinţa cerută, să nu poată acoperi cheltuecele şi din aceasta să rezulte împrumuturi şi prin urmare plăţi grele de dobânzi.

Arhim(andritul) Dionisie care într-un fel a arătat venitul prin ȋtitatul raport domnitoriului ȋărei, şi într-alt feliu înaltului cler al ȋărei, i-au fost prea lesne a urzi tot feliul de dispoziȋii abătute şi împregiurări ce mânau, nu numai răsipirea acestei sf(inte) chinovii, dar şi pierderea fondurilor ei, precum drept dovadă este referatul Depart(amentului) Dreptăȋii, no. 121, desbaterea şi hotărârea Sfatului Administrativ şi adresa Secretariatului de Stat din anul 1857, no. 715.

Din puȋine aceste se înȋtelege îndeagius că i-au fost prea lesne arhim(andritului) Dionisie a ademeni pe câȋiva din monastire ca să iscălească şi jurnalul pentru internatul desfiinȋat.

Pentru a pune dar capăt în cele din urmă unor asemenea, Înalt Preasf(intia) V(oastră) adresând anaforaua, no. 1252, Căimăcămia au însărcinat formal pe d(umnea)lui logof(ătu) Grig(ore) Crupenschi şi din parte-vă pe Preasf(intia) sa Episcopul de Huşi, persoane corespunzătoare, cari prin înȋtelegere cu soborul au proiectat budgetele trebuitoare aşăzămintelor acestora pe anul 1857, au făcut inventar lămurit de venituri şi de toate averile monastirii, mişcătoare şi nemişcătoare, au propus condicile trebuitoare în ȋinerea contabilităȋilor şi care, adeverite de chiriarhia ierarhică a ȋărei, se dau în fiecare an monastirei spre întrebuiŋare. Depart(amentul) dar care ia de act raportul arhim(andritului) Dionisie asupra soborului, asupra sfatului şi a însuşi hrisoavelor Căimăcămiei, trebuie să ştie şi aceasta, că arhim(andritul) Dionisie, pe lângă alte multe irosiri şi dărăpănări ce au făcut în ale monastirei, apoi şi mezaturile au fost numai o formă prin care au rădicat asupra monastirei pagube şi proȋese, precum stau de dovadă lucrările Depart(amentului) din Lăuntru şi a administraȋiei de Neamȋu.

Internatul din T(ârgul) Neamȋul, legiuit desfiinȋat prin anaforaua Sfatului Administrativ Extraordinar, no. 4112, şi prin două hrisoave a Căimăcămiei ȋărei, cel întâiu sub no. 34 din 1856 şi cel de al doilea sub no. 57, din anul acesta 1858 (N. B.)¹¹. În zadar se cearcă Depart(amentul) a zice prin raportul său că monastirea l-a avut cuprins prin budget.

Venitul monastirii pe anul acesta este de 1.092.642 lei, el n-a putut cuprinde toate cheltuecele monastirei, precum vă este cunoscut budgetul anului acestuia. Soborul nu poate privi fără durere starea în care au agiuns bisericile de pe moşiile monastirei, numai şi numai ca să ȋie celelalte neocolite cheltuele. Sânt atâtea biserici de făcut din nou şi mai multe care cer reparaȋii simȋtoare.

Seminaria monahică a monastirei, şcoala publică din T(ârgul) Neamȋul sânt întărite de guvern sub drepturi şi mărginiri, sub neatârната inspecȋie morală şi materială, supuse tuturor regulelor, ce se vor statornici numai de autorităȋile acestei chinovii. Monastirea la aceste şcoli face examenile regulat ca şi la celelalte. Monastirea publică prin organul sf(intei) Mitropolii facerea examenilor la vremea

¹¹ A se vedea nota anterioră.

cuvénită. Depart(amentul) n-are decât dritul a trimite un delegat la examen și n-are cuvântul a se tânguî că nu poate exersă dritul acesta, când monastirea face publicație.

Depart(amentul), tot asemenea de puțin îndurător pentru numărul tuturor monahilor acestei chinovii și a fraților ascultături, dacă voește să cunoască numărul, se află în arhiva sf(intei) Mitropolii; cât pentru misia ce au, trebuie să știe că frățimea acestui sobor nu agonisăște decât a sluji oricui ce intră și esă din monastire, uneori poate și chiar pe vrăjmașii monastirei, nu agonisește decât a susține diregirile arătate, fapte ale filantropiei evanghelice și a varsa la altariul celui Atotputernic a sale rugi de zi și noapte pentru fericții domni ai Moldovei, cari i-au hărăzit și i-au întărit miluiri acestei sf(inte) chinovii, cu legături înfricoșate și nedeslegate. Nu agonisește decât a se ruga pentru guvern și mărinimoșii, acei bărbați carii, în credința cătră Dum(ne)zeu și în respect către religie și biserică, au hotărât pentru totdeauna a nu se mai pute îngădui și înnoi proiecte și împregiurări ce viderat ar amerința sfărâmarea și desființarea acestor sf(inte) lăcașuri, cari au fost cinstea și slava țerei. Binevoească Depart(amentul) a luă în băgare de samă că am făcut și facem pre cât ne iartă mijloacele monast(irei), și socot că măcar atâta dreptate ne va da, că în întrebuințările veniturilor monas(tirilor) niciodată n-am fost scumpi și greoi în totul ce se atinge în faceri de bine și de folosuri obștești. Zidirile filantropice dimpregiurul monast(irei), cât și în osebitele părți ale Principatului, toate cu cheltueala ei, mâna de agiutor ce întinde la toată nenorocirea obștească și particulară ce ne vine la cunoștință precum și nevoieșilor ce năzuesc la mon(a)s(tire), dovedesc că veniturile ei se întrebuințază întocmai după îndatoririle fericților întru amintire ctitori și înzestrători, încât fie-mi ertat a face un apel la chiar raportul Depart(amentului), că nu sântem așa de răi precum se vede în descrierea sa. Aaug a zice și asta, că Depart(amentul), înainte de a pretinda păzirea legilor, ținerea în bună stare a averilor, păstrarea și înmulțirea fondurilor, legiuita împosesuire prin mezat a moșiilor, câștigarea proțeselor, ace după lege întrebuințare a veniturilor, facerea caselor, zidirile bisericilor de la chinoviile ce se află în fundul Carpaților, ar trebui a le pune în lucrare mai întâiu singur, după cum îl chiamă și Legea din 1835 și Legea din 1844, și Instrucțiunile date de Obșteasca Adunare, și atunci va află și pe arti(colul) 5, prin care Obșteasca Adunare îl mărginește de îngrijirea chinoviilor în cuprinderea următoare: că „Monastirile acele cu soboară, precum: Neamțul, Secul, Văratcul, Agapia și altele de asemenea, vor fi în totul neatârmate de ocârmuirea Vornicului averilor bisericesti”. Și iarăși, la art(icolul) 8 din Legiuire, va află că legile canonice vor sluji, precum totdeauna, de regulă neschimbată mitropolitului, nu numai asupra soboarelor mănăstirești, dar și întru celelalte însușiri bisericesti și duhovnicești care au rămas în totul neijnite. Binevoiți, Înalt Preasfințite Stăpâne, a-mi erta această apărare ce fac din partea monas(tirei) imputărilor și defăimărilor adresate de cătră Depart(ament). Cinstea monast(irei) cere o asemenea cu destulă rezervă, și dacă n-aș face-o, am fi nevrednic de a mă numi stareț acestor sf(inte) lăcașuri. Nici nu zic, nici nu pretind că nu sânt încă îmbunătățiri de făcut, precum am arătat, dară aceste se fac pe încet

și după împregiurări. Mon(astirea) niciodată nu s-au depărtat de tot ce poate sluji la slava și înaintarea sa spre pomenirea fericitorilor ctitori și folosul patriei, și pot închizeșlui și în viitor că mon(astirea) Neamțului, care se fălește cu titlul de întâia și Sf(ânta) Lavră a Moldovei, nu va fi niciodată protivnică binefacerilor, pe cât vor iertă mijloacele sale.

Depart(amentul) ar fi trebuit să aibă mai multă îndurare, atât în privirea împregiurărilor și a persoanelor, a condițiilor fundatorilor, a *Regulamentului Organic*, a Legilor Obșteștii Adunări, a predaniilor vieții monahicești, a *Așăzământului* și a atâtor hrisoave cari au întărit mon(astirile), carie, dacă nu sânt a Depart(amentului), încă trebuiesc respectate, pentru că se trag din fapta bună cea mai înaltă.

Vă rog dar, dimpreună cu tot soborul, ca să dați chiriarhiceasca ocrotire legilor și dignității sf(intelor) canoane, despre năvălirile pomenitului Depart(ament), care, spre scandalul lumii, n-au cruțat nimic, vărsând defăimări spre a trage ură și dispreț asupra clerului și asupra bisericei. Eu, prin aceasta, mi-am împlinit o sf(ântă) datorie către Înalt Pre(a)sf(intia) Voastră, fiind cu adâncă supunere, etc.

(Iscălit)

Gherasim arhim(andrit) și stareț.

1858, iulie 20, No. 238.

V

Copie de pe raportul Părin(telui) Mitropolit, sub. no. 1237, din 9 august 1858, adresat E(cselenței) S(ale) Caimacamului

Ecselență!

Prin Anaforaua, no. 1184, din 26 a trecutei luni iulie, am arătat Ecs(elenției) V(oastre) jalba prea cuv(ioșiei) sale starețului monastirilor Neamțul și Secul asupra raportului Depart(amentului) Averilor Clerului, care au motivat ofisul ce mi-ați adresat, sub no. 1.308, atingător de zisele monastiri, și pentru mai întinsă lămurire, v-am alăturat întocmai copie de pe pomenita jalbă, rugându-vă ca să binevoiți a lua în adâncă privire starea lucrurilor, și a da grabnică ocrotire legelor țarei și canoanelor ce privesc pe monastirile chinovii, și driturile și dignitatea chiriarhiei ierarhice a țării, mărginind pe pomenitul Depart(ament) în hotarele prescrise de legea Obșteștii Adunări. Privind dar cu destulă sufletească măhniciune că nici până acum nu s-au făcut nimic, venim și acum a vă ruga ca să binevoiți a face ceruta legiuita punere la cale întru aceasta.

(subscris)

Sofronie Mitropolitu.

VI

Persoanele numite prin apostila Ecs(elenței) sale Prințului Caimacam de a înscreba comisia rânduită la Monastirea Neamțul, retrăgându-se, s-au numit în locul dumnealor vornicii Grigorie Cuza și Mihail Cogălniceanu, precum și domnescul agiutant d(umnea)lui leitenantul A. Catargiu. Acei doi dintâi au adresat Departamentului următorul raport din 24 septem(vrie) 1858. Iată-i cuprinderea:

Onoratului Departament al Averilor Bisericești și al Instrucției Publice

În urmarea ofisurilor Căimăcămiei, sub no. 6830 și împărțite prin onorabilul minister, subscrișii, la zece a lunii aceștia s-au întrunit la sf(ânta) monastire Neamțul, spre a cerceta local adevăratele venituri și cheltuele ale acestei bogate comunități și așa a alcătui un budget exact, prin care să se asigureze condee îndestulătoare pentru îmbunătățirea radicală a casei de alienați, și clădirea unor încăperi potrivite cu asemenea trebuințe, precum și pentru redeschiderea și întreținerea școalelor înființate după hrisoavele răpos(atului) domn Grigorie Ghica, adică atât seminariul din lăuntru monastirei, cât și gimnaziul și internatul din Târgul Neamțul, aceste din urmă două așezăminte desființate în timpul crizei anului 1856, de stărițul actual, prea cuviosul arhimandrit Gherasim, sub pretext de neînchipuirea mijloacelor bănești.

Spre începerea lucrării încredințate lor, subscrișii s-au adresat mai întâi cătră starețul monastirei, cerându-i lămuririle de nevoie, prin înscrisul sub No. 1 care se alăturează în copie.

Acest înscris s-au îmănat preacuvioșiei sale de către subscrișii în persoană. Ei erau în tot dreptul de a aștepta un răspuns demn și o desăvârșită supunere la ordinele guvernului. Starețul întâiei Lavre a Moldoviei au socotit să urmeze cu totul altfel; uitând că cea întâi datorie, că cea întâi podoabă a monahului este blândeța, este smerenia, este supunerea cătră autorități, prea cuvioșia sa de abia au cetit adresa comisiei, care nu reproducea decât puncturile cuprinse în ofisele Căimăcămești, s-au aprins de mânie, și, cu un ton cu totul declamatoriu, au început a se tângui că: „Depart(amentul) Cultului prigonește Dumnezeescul lăcaș, că el nu are nici un drit de amestec în trebele monastirei Neamțul, că preacuvioșia sa este convins că se meditează de a se lua averile din mânilor călugărilor, ei care le-au conservat și le-au înmulțit, dară că prea cuvioșia sa nu va lăsa aceasta; că veniturile monastirei se (î)ntrebuințează foarte bine, că biserica se ține în stare foarte bună, că la icoane se aprind neconținut lumânări mari și groase cât pumnul (întovărășind această espresie cu un gest mai mult decât obscen), că mănăstirea au făcut pururea mult bine, zidind și fiind cu mare cheltuială spitalul din Târgul Neamțul, înființând în lăuntru ei un seminar clerical care, în câțiva ani, are să pustiască seminarul din Socola; că preacuvioșia sa gândește să facă multe îmbunătățiri, numai guvernul să-l lase în pace, și să se deie totul în discreția preacuvioșiei sale, că acum nu se poate face nimic, fiindcă chiar în anul acesta socotelile înfătoșează un deficit ce trece peste

180000 lei”. În fine, ca un alt Macaveu, prea cuvioșia sa au declarat că: „chiar dacă i s-ar tăia mâinile, nu va iscăli darea averilor călugărilor, datorite lor de atâți fericiți domni și ctitori!”

Cât însă se atinge de științele cerute de comisie, preacuvioșia sa s-au mulțămît a zice: „că ele de mult sânt pregătite, că asemenea le-au împărțășit chiriarhiei, adică părintelui Mitropolit (carele tocmai în ziua sosirii comisiei au fost purces din monastirea Neamțul și se afla petrecător în învecinata monastire Agapie), că numai chiriarhiei monastirea este datoare a da semi, pe cari le și dă în tot anul, și că fără a ei încuviințare, cuvioșia sa, nu este dator a da nimănui vreo lămurire”.

Tonul ce întovărășa aceste cuvinte era de natură a le da o însemnătate încă mai mare. Comisia se vedea în fața unei împotriviri premeditată și combinată demult. Subscrișii cu durere văzură că glasul public nu-i înșelase; că într-o adevăr starețul mănăstirii Neamțul, uitând toate datoriile sale și de monah și de cetățean, era hotărât de a nu primi comisia rânduită de guvernul înalt al țerei și că prea cuvioșia sa se pusese în stare de revoltă manifestă. Ei se siliră a lumina pre rătăcitul stareț despre periculoasa sa poziție, despre falsul drum ce luase, despre tristele consecințe ce purtarea sa putea să aducă asupra comunității religioase în capul căria se află pus; îi ziseră, dar, că împotrivindu-se la ordinele guvernului, calcă însuși preceptul corifeului apostol Pavel, carele ordonează credincioșilor a se supune stăpânitorilor lumii, ba chiar preceptul Mântuitorului carele zice în *Evangelhie*: „Dați Chesarului cele ce sânt ale Chesarului”. Că, după aceste precepte, și prea cuvioșia sa ca monah și stareț și mănăstirea și însuș chiriarhia sunt supuse ocârmuirii politicești, că dar nu se cuvine ca prea cuvioșia sa să se puie în dosul chiriarhiei, spre a-și face din această autoritate curat spirituală un zid de apărare în contra ordinelor guvernului. Ei îi mai adăogiră că, dacă ca monah și ca stareț al mănăstirii Neamțul, odată atât de venerată de întreaga țară, vroia a nu compromite acest lăcaș, apoi trebuia să se silească ca să conducă pre soborul său pe calea virtuței, a moralei, a naționalității și a luminilor. În fine, că dacă preacuvioșia sa voea ca mănăstirea să se păstreze în iubirea moldovenilor și în întrebuințarea liberă a veniturilor sale, apoi trebuia să le dea menirea ordonată de dănuitori: întemeierea și desvoltarea de așăzăminte folositoare religiei și nației și prin urmare plăcute lui Dumnezeu și oamenilor. Stăruințele subscrișilor de a întoarce pre starețul din calea rătăcită în care se aruncase au fost zadarnice. Toate spunea că preacuvioșia sa de mult eră pregătit în împotrivirea sa; ei dară s-au mărginit de a cere a li se da un răspuns în scris, carele li s-au și făgăduit pe a doua zi; și așa subscrișii s-au hotărât a ieși din monastire fără a înainti vreo altă lucrare și nici că se putea altfel. Al treelea membru al comisiei, d(umnea)lui domnescul agiutant A. Catargiu, care ca militar mai cu deosebire trebuia să fie partea activă a comisiei, neviind la termen și în privirea fermentației spiritelor ce ezistă, nu de astăzi în această mănăstire, comisia simți că nu trebuia să facă un singur pas înainte întru îndeplinirea misiei sale, dacă nu vroia să dea motiv la un scandal cu atât mai deplorabil, cu cât el era pregătit de

acei ce s-au lepădat de bunurile și patimile lumii, spre a fi în pustiuri un model de virtute, de abnegație, de pace și de umilință.

Subscriși s-au retras dar din mănăstire, precum au venit, așteptând în Târgul Neamțul ca preacuviosul stareț să binevoască a li comunica și în scris nestrămutata sa hotărâre de a nu primi comisia, și, prin urmare, de a nu se supune la ordinele ocărmuirii civile. Acest răspuns s-au și dat, în 13 sept(emvrie) sub no. 298, și subscriși îl și comunică în original onorabilului ministeriu. El este scurt, dar cuprinzător!

Preacuviosul stareț declară că nu poate recunoaște comisia, fiindcă ea nu este compusă și de o față bisericească rânduită de chiriarhie, și că nu va da nici o lămurire fără învoirea chiriarhiei, binevoiască însă onorabilul minist(eri)u a observa că chiriarhul a fost în monastire mai multe zile, că Preasfinția Sa nu ieșise din zidurile comunității decât în ziua sosirii comisiei, că Preasfinția Sa se afla încă în monăstirea Agapia, adică abia o oră depărtare de Neamțul și că, prin urmare, preacuvioșia sa au avut tot timpul, au putut și au trebuit ca să se înțeleagă cu chiriarhul său despre purtarea ce trebuia să ție în fața comisiei, și negreșit că și a guvernului.

Tot prin citatul înscris, preacuvioșia sa a alăturat o copie tipărită de pe un hrisov ce ar fi dobândit de la Căimăcămia actuală, întăritoare hrisoavelor date mănăstirii de domnii Mihail Sturdza și Grigorie Ghica. Această copie, pe care starețul a împărțit-o subscrișilor ca un argument puternic în contra intervenției guvernului în interesele mănăstirii Neamțul, se supune aici în original. Însă preacuviosul părinte stareț uită că așezămintele și hrisoavele întărite de căimăcămii s-au dat acestei comunități tocmai spre a o libera și a o apăra de acea chiriarhie, pe care acum cuvioșia sa o invoacă ca o egidă în contra guvernului. Ca dovadă puternică de aceasta nu este decât a se ceti textual închierarea Consiliului Administrativ, dată sub prezidența răposat(ului) logofăt Alexandru Ghica, părintele domnului Grigorie Ghica, și reproducă în hrisovul acestui domn.

Nu amestecul guvernului, făcut mai ales într-un scop cu totul de folos pentru țară și pentru însuși mănăstirea, îl opresc aceste hrisoave, ce abuzurile ce pernicioasele înrâuriri în trebile economice și administrative ale monastirei din partea Mitropoliei au înțeles să le stabilească aceste domnești acte. Și starețul actual astăzi le invoacă singur, spre a-și pune grumazul sub chiriarhie, când ar trebui să-și aducă aminte că, spre a o restrânge în simpla sa autoritate spirituală, procatohii săi în stăriștescul scaun, începând de la Paisie și până la Neonil, au răbdad prigoniri, exiluri, închisori; numai și numai acesta este scopul tuturor hrisoavelor dobândite de monastirea Neamțul.

Aceste sânt tristele împrejurări cari au stavilat la înaintarea lucrărilor comisiei. Subscriși, înainte de a încheia raportul lor, nu socot de prisos de a face următoarele observații: Monăstirea Neamțul și Secul era odată întâia lavră a Moldaviei, era odată fala țerei, nu atât prin colosalele ei averi, pe cari le are și astăzi, cât prin pietatea, și virtuțile cristiane a monahilor săi și prin capacitatea și sentimentele naționale ale stareților ei. Spre aceasta n-are decât a se ceti istoria

acestor cuvioși părinți, n-are decât a se vedea institutele folositoare fondate din timp în timp și întreținute de monastire.

De la săvârșirea din veață a starețului Neonil, de la criza din anul trecut, 1856, însă, ocârmuitorii acestei monăstiri au apucat o cale care chiamă asupra-i toată serioasa și energica luare aminte a orice ocârmuiri naționale. Monăstirea este în deplină decadență intelectuală și economică. Așezământul monăstirii se observează numai întrucât privește apărarea de orice intervenție, despre orice încercare din partea ocârmuirii pentru a pune un capăt unei scandaloase stări de lucruri, care de mult au revoltat în contra acestei monăstiri opinia publică a întregii țări! Cuviosul stareț, și, în numele său, monahul Varahiil, reprezentant oficios al mănăstirii, plătit pentru aceasta cu egumenia Lipovei și cu moșia dimpregiur, reclamă și invoacă Așezământul numai întrucât privește driturile ce condițional s-au hărăzit mănăstirii dar nu și îndatoririle cari i s-au impus.

Profitând de efemerele împregiurări în care ne aflăm, arhimandritul Gherasim, fără sfială, s-au hotărât a combate progresul și a sparge toate așezămintele de folosință publică, fondate de stareții de mai înainte. Spitalul din Târgul Neamțul, menit pentru a întreține una sută de paturi, de abia astăzi primește patruzeci de bolnavi, seminarul monahal din lăuntrul monăstirii există numai cu numele. Teascurile tipografiei, cari ar putea să producă atâtea cărți folositoare clerului și nației, stau închise. Biblioteca slujește de hrană guzganilor. Bolnița sau casa de alienați este rușinea monăstirii și a omenirii. Gimnaziul și internatul din Târgul Neamțului astăzi nu mai există, căci în vreme când pretutindenea aiurea se fac sacrificii de tot felul pentru a întemeeza școli, vocea publică strigă că monăstirea Neamțului a cheltuit mii de galbeni spre a le închide.

Spre a da o caracteristică exactă despre spiritul ce însuflă pe acest sobor, nu încape decât a descrie împregiurările sfărămării școalelor din Târgul Neamțul.

Onorab(ilul) Depart(ament) păstrează în arhiva sa actele și propriile ceriri ale acestei comunități după care domnul Grigorie Ghica s-au îndemnat de a consfinți prin hrisoave existența legală a gimnaziului și a internatului din Neamț. Onorab(ilul) Minist(er) cunoaște asemenea și împregiurările care au uneltit desființarea acestor folositoare așezăminte prin răposatul caimacam Toderiță Balș.

Odată ce starețul a avut în mână actul de desființare, el n-a stat un minut în îndoială pentru a-l pune în lucrare, fără milă și îndurare.

Era timpul iernei, gerul era grozav. Ei bine, s-au găsit călugări, slujitori ai Dumnezeuului păcei, a aceluia Iisus carele iubia mai presus de toate copii(i) și-i chema împregiurul său, s-au găsit, zicem monahi fără inimă, care au mers și au izgonit pe ulițele Neamțului pe bieții copii din apartamentele interpatului. Tot Târgul Neamțului mărturisește despre cruda și păgâneasca faptă! Mulți din acești nenorociți elevi, victime a brutalității monahale, nu s-au putut conserva vieța despre foame și ger, decât găsind un adăpost generos în casele și la masa mirenilor din târg, cei mai mulți ei însuși oameni cu familie și lipsiți de avere! Ziua desființării școalelor din Neamțu a fost o zi rea, o zi de doliu pentru toată Moldova; ea a fost o zi fericită, o zi de mare bucurie pentru monastirea Neamțului!!! Și, spre rușinea

omenirii și a religiei, în ziua sosirii actului desființetoriu, s-au văzut celebrându-se în biserica cea mare și cu cea mai mare solemnitate un pompos Te-deum, mulțămindu-se lui D(umne)zeu că era două școale mai puțin în Moldova.

Acest Te-deum zice tot, acest Te-deum strigă ne(î)ncetat și mărturisește în glas mare că monastirea Neamțul și Secul este în deplină decadentă; că sufletul care îi anima odată soborul, de mult l-a părăsit; că această comunitate nu mai răspunde la trebuințele religiei și a țerei; că ea dinpotrivă compromite sublima putere a celei dintâi și interesele celii al doilea; că, prin urmare, dacă este ca această lavră să se mai ție, să se perpetueze pentru vreun folos public, apoi ea trebuie radical reformată și că această reformă trebuie să formeze una din cele întâi și din cele mai serioase ocupații ale viitorului guvernământ definitiv.

24 Septemvrie 1858

(subscrișii)

Gr(igorie) Cuza vorn(ic).

M(ihail) Kogălniceanu vorn(ic).

VII

Departamentul Averilor Bisericești și al Învățăturilor Publice îndată după primirea raportului sus arătat de la comisia înaltă rânduită, prin raportul său sub no. 2, au supus cunoștinței ecseleței sale prințului caimacam nesupunerea starețului Gherasim de a da lămuririle cerute de comisie. Pe raportului mai gios cuprins s-au pus de cătră e(cseleței) s(ale) caimacamul apostilie.

Sfatului administrativ extraordinar

Insubordinația arhim(andritului) Gherasim fiind evidentă și meritând cu atâta mai mult a fi aspru pedepsită, cu cât provine de la starețul unei comunități religioasă și că, prin urmare, poate să aibă pernicioasă înrăurire chiar asupra ordinului public, amenințat prin stare de fermentație și de revoltă manifestă în care s-au pus numitul, recomand consiliului de a lua în cea mai de aproape și cea mai serioasă luare aminte această deplorabilă stare de lucruri și, fără preget, să combine măsurile cele mai energice pentru esemplara înfrânare a vinovatului și restatornicirea bunei rânduie în lăuntru monastirei, iar pe Depart(amentul) Bisericesc îl autorizez să publice în broșură toate lucrările urmate în privirea acestor monastiri, spre a fi obștește cunoscut că guvernul n-au lipsit a lua măsuri pentru îmbunătățirea acestui chinoviu, a căruie stare de completă disorganizare se constată și prin nepilduita până acum purtare a starețului său.

Osăbit mai recomand consiliului a regula cele de cuviință pentru ca comisia orânduită la zisa monastire să-și îndeplinească misia sa întrucât mai neîntârziat, spre grabnica reînființare a școalelor și îmbunătățirii stării deosebitelor așezăminte de acolo.

(Iscălit) Nic(oale) Conache Vogoridi.

În 28 Sept(emvrie) 1858.
Ecselență!

În urmarea raportului no. ...¹² ce v-au supus Departam(entul), arătător stărei deplorabile în care se găsesc astăzi monastirile Neamțul și Secul, în privirea atât morală cât și materială. Excelenția voastră ați numit o comisie alcătuită din d(um)nealor vornicii Grigorie Cuza și Mihail Kogălniceanu, precum din adiutantul domnesc d(umnea)lui leitenantul Alecu Catargiu, cu misie să cerceteze, la starea locului, care sunt adevăratele venituri ale acestor bogate monastiri, și, pe baza unor asemenea, să alcătuiască bugetul de cheltuele, în care să cuprindă sumele cerute pentru reînființarea și întreținerea seminarului din monastire și a gimnasiului cu internatul din T(ârgul) Neamțul, după hrisoavele fostului domn Grigorie Ghica, desființate acestea în anul 1856, după stăruința stareșului actual, sub pretext de neînchipuire bănească. De asemenea, să asigure un condeiu îndestulător pentru clădirea unor încăperi înadins spre a servi de adăpost potrivit alienaților ce se trimit acolo și pentru radicala îmbunătățire a acestui așăzământ de binefacere; pe lângă care făcând un inventariu de toată averea monastirei și un altul de numărul monahilor astăzi aflători, să supue rezultatul spre a se luă toate măsurile cerute de îmbunătățirea stării numitelor monastiri.

Potrivit acestei hotărâri, zisa comisie (afară de d(umne)lui leitenantul Catargiu) mergând la monastirea Neamțul și voind să înceapă lucrarea, s-au oprit înaintea fâțișei împotriviri ce au întâmpinat din partea stareșului actual, arhimandritul Gherasim, care, după ce mai întâiu verbal, prin cuvintele cele mai nechibzuite și atăcătoare, însoțite de gesturi obscene, au declarat că nu-i dă nici o lămurire, apoi, în urmă, și prin înscris au arătat comisiei statornica sa hotărâre că nu o recunoște, nefiind alcătuită și din o față bisericească, rânduită de chiriarhie, fără a căriea voie nici dă vreo știință, ca și cum chiriarhia n-ar fi supusă guvernului.

În fața acestei premeditate împotriviri la poroncile guvernului țerii, de vreme ce părintele Mitropolit, ieșit din monastire îndată după sosirea comisiei, nu era dus mai departe decât la Agapia, cale de un ceas, nu mai puțin în fața fermentației spiritelor ce se pregătise în monastire, comisia în îngrijire de a nu da motiv unui scandal, cu atât mai tânguibil cu cât un asemenea era de mai înainte anume pregătit, s-au văzut pusă în neurnita nevoie a eși îndată din mon(asti)re și a se retrage în T(ârgul) Neamțului, fără nici un rezultat altul decât o încredințare mai mult că stareșul, îndepărtat de la respectul cătră religie, de la respectul legilor și de la respectul cătră guvern este statornic hotărât, antrenând și soborul, a păși înainte pe calea de rătăcire în care au apucat și a se opune la tot ce poate fi de folos pentru chear acele monastiri, pentru biserică și pentru țară.

Pentru mai multă, însă, lămurire a Ecselenței Voastre de înpregiurări, Depart(amentul) vă supune în original raportul ce au primit de la comisie, cu data din 24 a curente luni, care, în puținul timp cât au stat în monastire și în T(ârgul)

¹² Loc liber în original.

Neamțul, au putut totuși a să convinge, că, afară de școale, care de mult nu mai există, apoi chiar și așăzămintele înființate de stareții de mai (i)nainte, astăzi sânt în desăvârșită cădere și părăsire. Așa, de pildă, ospitalul din T(ârgul) Neamțul, menit să ție 100 crivate, de abie numără acum 40; școala din mon(asti)re există numai din nume; teascurile tipografiei ce ar putea să producă atâtea cărți folositoare stau închise; biblioteca, servește de hrană și lăcaș gusganilor, bolnița alienaților este rușinea monastirei și a omenirei, iar faptele și morala comunităței un scandal nesuferit.

Depart(amentul) dar roagă pe Ecselenția voastră, ca, luând îndeaproape considerație arătările comisiei, starea de revoltă premeditată în care s-a pus starețul vis-a-vis cătră guvern și tristele consecvențe ce poate să aducă asemenea urmare, mai mult decât vinovată, dacă în curând nu va fi aspru pedepsită în modul cel mai pilduitor, să binevoiți a hotărâ.

1. Grabnica suspendare a starețului Gherasim și trimiterea sa spre liniștire la monastirea Vorona, căci, dacă la cea mai mică nesupunere se pedepsește pe un simplu particular după gradul vinovăției, pe cât mai ales pe capul unei comunități religioase, care, în contra preceptelor *Evangeliei*, nesocotește ordinele guvernului și se pune vis-a-vi cătră el în stare de rebelie.

2. Constituarea sfatului monastirei în modul prescris prin Așăzământ la art. 13, sub prezidența însă a unei persoane ce veți socoti, după pilda urmată, care sfat de îndată să se ocupe cu reînființarea școalelor după hrisoavele Domnului Ghica și îmbunătățirea osebitelor așăzăminte de acolo sub ascultarea și povățuirea Depart(amentului) Bisericesc, așa precum părintele Mitropolit, după îndemnurile ce i s-au făcut, n-au luat nici o măsură în aceste obiecte de cea mai mare importanță, și

3. Publicarea de îndată, pe cale oficială, a tuturor lucrărilor urmate în privirea acestor monastiri.

(subscrisu) D. D. G. Dulcescu.

Secția întâiea

No. 10.112.

1858 Sept(emvrie) 28.

VIII

Adresa Depart(amentului) Bisericesc, urmată cătră Secretariatul de Stat din 2 oct(omvrie) 1858, no. 10115

Alăturatele acte și anume:

1. Anaforaoa acestui Depart(ament), no. 10112, în obiectul monastirei Neamțul recomandat de Ecs(elența) sa prinț(ul) Caimacam Sfatului Administrativ Ecstraordinar, cu apostila din 28 a trecutei luni sept(emvrie).

2. Raportul cu data din 24 a aceeași luni adresat Depart(amentului) de comisia ce au fost orânduită la zisa monastire.

Amândouă acestea cu onoare se alăturază în original, poftindu-se pe onorab(ilul) Secretariat de Stat să le supue neîntârziat Consiliului Administrativ Ecstraordinar spre deliberare, iar de primirea unor asemenea să binevoiască a răspunde Departamentului.

(subscrisu) Prinț Dimitrie A. Cantacuzin(o).

IX

Spre închierea lucrărilor atingătoare de monastirile Neamțul și Secul se publică și următoritul ofis a domnului Ghica, care a provocat înființarea seminariului și a gimnaziului din T(ârgul) Neamțul și care apoi după retragerea numitului domn s-au desființat după stăruințele starețului actual.

Noi Grigorie Alecsandru Ghica v(oie)v(o)d,
Domnu Țărei Moldovei

Preacuvioșiei sale starețului Neonil a sfîntelor mănăstiri Neamțul și Secul

La anul 1835, statornicidu-se legea organică atingătoare de averile monastirilor pământești, supuse în privirea administrației lor Departamentului Averilor Bisericești și a Învățăturei, s-a cuprins într-această lege, la art(icolul) al 8, pentru monastirile Neamtu și Secu cu schiturile lor, că vor fi apărate de orișice dare, pentru greutatea soborului ce au și pentru spitalul care țin nu numai pentru cei din lăuntru monastirei, dar și pentru lăturalnicii pătimași ce năzuesc acolo; și că, în câtă vreme această sfântă lavră va păzi o asemenea bună și încuviințată orânduială, precum astăzi, vor fi neatârinate întru trebuința veniturilor lor și vor întrebuiința întru orânduirea moșiilor închipuirea ce se va socoti mai de priință pentru monastire de cătră starițul și dicasteria alcătuită de duhovnici.

Patru ani după aceasta, la anul 1839, soborul sus numitelor monastiri, împreună cu starețul lor, au adus la cunoștința procatohului nostru abaterile ce după timpuri să introdusesse în aplicația învățăturilor și a așezămintelor mântuitoare, pre carele fericitul întru pomenire prea cuviosul Paisie, starețul fondator al acestei lavre, așăzase drept regulă și instituții acolo.

Spre stavilarea abuzurilor, chinoviul împreună cu starețul au cerut de la procatohul nostru a li se hărăzi un Așăzământ statornic, întemeetor bunelor rânduiele lăsate de fondatori. Așa la anul 1843 s-au dat și s-au întărit soborului sfîntelor monastiri Neamțul și Secul, Așăzemântul cuvenit.

De la suirea noastră pe scaunul acestei de D(umne)zeu păzite țări, propuindu-ne drept unica ținire fericirea patriei, am căutat, în toate ramurile administrației ca legile să aibă neabătuta lor lucrare, și ca deosebitele instituții ce

contribuiesc la fericirea fizică și morală a țării, să propășască pe calea îmbunătățirii și să răspundă la scopul pentru care sânt menite.

Religia, ca ceea ce leagă pe om cu D(umne)zeu, fiind unul din harurile cele mai prețioase pe cari făcătorul au trimis lumii din ceruri, noi de-a pururea am stăruit a se disvolta în patrie și a se întemeia pe piatra credinței, prin îmbunătățirea sfintelor lăcașuri și prin răspunderea virtuții și a învățături evanghelice în duh și în adevăr.

Monastirile Neamțul și Secul, ca sevăstria întru care cuvioșia părinților petrecători acolo, ce au strălucit prin nevoiți monastice și prin sfintele rugăciuni, au tras evlavie și umilința inimei fiecărui adevărat creștin, ne-au îndemnat a socoti de sfântă datoria noastră apărarea lor de orice nedreaptă lovire, dorind ca chinoviul acestor monastiri să propășască ca dintru început pe scara desăvârșirii morale la care este chemată și, stând și aicea făclia adevărului ceresc, să se poată zice și de această lavră. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oaminiilor, ca văzând faptele voastre cele bune, să laude pre Tatăl vostru cel din ceruri. Însă, cu părere de rău, ne înștiințăm că rânduelile și Așezământul statornicit au rămas în nelucrare; și că interesul în parte și voința numai a unora, ademenite de considerații personale, dau direcție lucrurilor a căror rezultat în privirea administrației averilor, precum și a aplicației lor, s-au depărtat de scopul la care au ținut Așăzământul, dorința noastră și așteptarea publicului.

Inima noastră s-a umplut de durere la auzirea acestora.

De a noastră dară datorie socotind îndreptarea lor, pe de o parte am chemat păsturea îngrijire a Preasfinției Sale Mitropolitului țerei, chiriarhul împuternicit după canoanele bisericești și după așezăminte, a priveghe, de aproape, prin toate monastirile țerei, de a se păzi cu sfințenie orânduiala și așăzămintele statornicite, iar, pe de alta, punem înainte soborului și stărișului acelor monastiri următoarele:

1. La mezatul din vara trecută a moșiilor monastirei s-au aflat încheiete zdealci în particular cu deosebite fețe pentru înposesuirea unor moșii, care pentru formă numai se afla publicate spre a se înposesui prin licitație. Asemenea urmare este o abatere de la unul din principiile cele mai pozitive ale Așezământului monastirei. Nici starețul care, după articolul 17, este îngrădit pentru toate cele ce sunt ale chinoviului, nici unirea duhovnicilor, după articolul 22, nu poate face înposesuirea moșiilor, decât prin formale mezaturi cu numele și cu fapta.

2. Înposesuirea prin licitație urmează a se face pe temeiul condițiilor desbătute și alcătuite de stărișul, împreună cu ocărmuitorii intereselor monastirei și cu unii din părinții cei mai ispițiți în asemenea trebi. Pe temeiul acestor condiții urmează a se face licitația, și pe cuprinderea acestor condiții trebuie să se facă și contractele. La vânzările făcute în vara trecută, ne-am încredințat că, pentru unele din moșii, altele au fost condițiile publicate și altele acelea pe temeiul cărora s-au slobozit contractele.

3. Pentru deosebitele acareturi ce are monastirea în deosebite locuri vânzările se fac în particular, când Așăzământul cu totul oprește aceasta.

4. Moșia Munții, care se află împosesuită cu 4.000 gal(beni) anual, în loc să fie strigată la mezat de la acest preț s-a strigat de la 3.000 g(albeni), cu un spor numai de 15 galbeni. Această urmare, pe cât este o mare abatere din Așăzământ, pe atâta aduce și o mare pagubă averii acelor case. Fețele dară părtașe la o astfel de necuviință și pășire din Așăzământ, nu vor fi cruțate de asprimea răspunderii morale și materiale. Preasfințitul Mitropolit, în temeiul art(icolului) 25, la cercetarea sămilor anuale, va lua în de aproape privire împrejurarea de față. Și despre cele descoperite ne va face cunoscut, pentru ca să nu rămâe averea monastirilor irosită și făptuitorii scutiți de răspundere.

5. Articolul 24 hotărăște că este cu totul oprit, de acum înainte, a se mai face schimburi, deși legile civile slobod acestea când este de folos. De la acea monastire însă s-au înaintat lucrări pentru a schimba casele ce le are în târgul Iașii, cumpărate de la răpo(satul) aga Tomazichi, cu alte case, a comisului Șișcanu. Cum de s-au făcut altfel de călcare a Așăzământului, lovitoare în unul din principiile fundamentale ținător la păstrarea și întregitatea averii acestor monastiri?

6. După domneasca noastră rezoluție, pusă pe anafora părintelui Mitropolit, din anul 1851, urmează hotărâtoriu ca starițul să fie cu mai multă băgare de samă în ocărmuirea averilor monastirei și în privirea feluritelor împrejurări și interese atingătoare de monastire, să nu treacă alături cu chiriarhia ierarhică a țării, ce pentru unele să ceară povățuirea cuvenită, iar pentru altele mijlocirea unde va fi de cuviință, urmare prescrisă prin art(icolul) 24. Starițul, însă, să descopere că-n vara trecută s-au întins a ține corespondenții și pentru obiecte și împregiurări care n-au fost nici de competența sa, nici în înțelesul și datoriile ce privesc pe starițul unei monastiri pământene, cum este Neamțul. Starițul, ca cea întâi persoană duhovnicească și cap mărețului chinoviu ce petrece în care această sfântă lavră, trebuie să se pătrundă adânc de mărimea chemărei sale, de sfera întru care trebui a mărgini lucrările îndatoririi sale duhovnicești. Trebuie să cugete la răspunderea ce-l privește și înaintea lui D(umne)zeu și a oaminilor. El este chemat a povățui pe calea mântuirii numeroasa turmă cuvântătoare prin jărtfirea de sine, prin afierosirea sa păzirea întru totul lui D(umne)zeu, prin ascultarea și supunerea la legile bisericeii și a țării, prin păzirea cea după cunoștință a Așăzământului monas(tirii) sale, nescăpând din vedere răspunderea la care-l supune arti(colele) 24 și 41.

7. Punerea în lucrare a art(icolului) 33 aflându-se încă lăsată în părăsire, deși este una din cele mai mântuitoare, pentru că țintește la renașterea morală a fiilor bisericeii și a patriei, deschizându-le ușile învățăturei, la care biserică prin rostul înțelepciunii sale chiamă cu înaltă strigare să pună îndatorire starițului și soborului, ca fără mai multă întârziere să iee măsuri pentru înființarea școalei hotărâte prin acest articol, alcătuind programul cuvenit și, trimițându-l la Depart(amentul) Averilor Bisericești și al Învățăturilor Publice, a-l cerceta și a-l încuviința.

8. În privirea art(icolului) 31, atingător de ospitalul celor lipsiți de minte, luând știință că s-au alcătuit, de cătră starițul împreună cu protomedicul, planul cerut pentru înființarea unui institut cuvenit, se pune îndatorire a se grăbi lucrarea unei diregeri ca această filantropă, în a căreia azil să se poată adăposti nenorociții

smintiți de minte, întregindu-se în cea mai bună stare și ospitalul făcut în târgul Neamțul, în cuprinderea art(icolului) 30 și întărit cu domnescul nostru hrisov.

Acestea dară puindu-se în vederea soborului și starețului său, prin deosebit al nostru domnesc ofis, am autorizat pe Preasfinția sa părintele Mitropolitul țării, Sofronie, ca să însărcineze pe o persoană duhovnicească cu însușirile corespunzătoare la misia de față, ca, mergând la monastirea Neamțu și Secul, să adune soborul și, în mijlocul unei asemenea adunări și în ființa starețului, să cetească acest domnesc ofis și, prin sfaturi dohovnicești, să se silească a face să înțeleagă pe fiecare datoriile sale. Preasfinția se va îngriji pentru îndreptarea tuturor abaterilor din Așezământ, făcându-ne cunoscut pe viitorime orice urmare din potrivă.

Monastirile Neamțul și Secul, cu schiturile lor, se vor folosi de Așezământul dat și de protecția noastră, pe câtă vreme vor păzi cu sfințenie instituțiile acestea, care singure o fac a merita deosebirea excepțională între celelalte monastiri.

Dorim dară ca sfințenia vieții monastice, podoaba bisericeii, lumina învățăturei, facerea de bine și faptele fiiantrice să afle în această sfântă lavră o urmare luminătoare înaintea lumii, încât evlavia credincioșilor să depue la treptele altarului ca oarecând tributul prosforărilor sale materiale și morale, ca nu almintrilea pilda pomului neroditor a *Evangheliei* să ne nevoească cu multă părere de rău a disființa Așezământul din 1843 și a aplica și pentru aceste chinovii legiuirea din 1835.

(subscrisu)

Noi Grigorie Ghica Voivod.

(P.D.)

(contra signat)

Șeful Departamentului Bisericesc și al Instrucției publice

D. Ralet

Directorul Departament(ului)

Leon Ghica

Secția 1

No. 618.

1855, ghenarie 30 zile.

Sfârșit